

**Univerzita Karlova v Praze
Fakulta sociálních věd**

Institut ekonomických studií

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Analýza problémů měnové a finanční politiky v časopise
Obzor národohospodářský
v letech 1919 – 1929**

Vypracoval: Kryštof Černý

Konzultant: Doc. Ing. Karel Půlpán, CSc.

Akademický rok: 2003/2004

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně a použil pouze uvedené prameny a literaturu.

V Praze dne 13.7.2004

Černý Kryštof

Obsah:

- I. Časopis Obzor národohospodářský
 - I.1 Založení časopisu
 - I.2 Struktura časopisu
 - I.3 Jednotliví představitelé
 - I.3.1 Josef Gruber
 - I.3.2 Cyril Horáček
 - I.3.3 Josef Drachovský
 - I.3.4 Karel Engliš
 - II. Hospodářská situace při vzniku Československa
 - III. Patero období československé měnové politiky
 - IV. Měnová reforma
 - IV.1 Příprava měnové reformy
 - IV.2 Realizace měnové reformy
 - IV.3 Dávka z majetku a z přírůstku majetku
 - V. „Cesta ke zlatu“
 - VI. Období deflační
 - VII. BÚMF a Národní banka československá
 - VII.1 Bankovní úřad ministerstva financí
 - VII.2 Národní banka československá
 - VII.2.1 Spory o formu centrální banky
 - VII.2.2 Založení Národní banky československé
 - VII.2.3 Vztah Národní banky ke státu
 - VII.2.3.1 Problém státovkového dluhu
 - VIII. Přejít ke zlaté měně
 - IX. Státní finance
 - X. Závěr
- Prameny a literatura
- Abstrakt

I. Časopis Obzor národohospodářský

I.1 Založení časopisu

Obzor národohospodářský - „časopis věnovaný otázkám národohospodářským a sociálně-politickým“ (jak stojí přímo na obálce časopisu), vycházel od prosince roku 1895 jako orgán **Jednoty ku povzbuzení průmyslu v Čechách a Vývozního spolku pro Čechy Moravu a Slezsko**.

Jednota ku povzbuzení průmyslu v Čechách byla založena již roku 1833 jako organizace pro podporu a rozvoj českého obchodu a průmyslu a jejím úkolem bylo, „aby budila podnikavost a činnost výrobní ve všech oborech práce i aby vyhledány byly cesty pro odbyt a vývoz výrobků“.¹ Jednalo se v první řadě o instituci poradní a vzdělávací, jejíž aktivity představovaly široké spektrum činností, od péče o průmyslové a živnostenské školy, organizaci a podporu výstavnictví, přes podávání návrhů a hodnocení národohospodářských reforem, udělování podpor, pořádání veřejných přednášek, až po vedení obsáhlé odborné knihovny a čítárny (až 150 technologických časopisů).

Ovšem snad nejdůležitějším počinem, a z pohledu dějin národohospodářství určitě nejpřínosnějším, bylo právě vydávání časopisu Obzor národohospodářský, které bylo možné díky četným finančním subvencím z pestrých zdrojů.²

U vzniku samotného časopisu Obzor národohospodářský (dále O.n.) stál **Josef Gruber**, žák Albína Bráfa a Josefa Kaizla na České Právnické fakultě v Praze. Gruber byl redaktorem časopisu O.n. od jeho založení v roce 1895 až do své smrti na jaře roku 1925. S ním od počátku spolupracoval jeho přítel, spolužák a také stoupenec učení Albína Bráfa **Cyril Horáček**. (Podrobnosti o jednotlivých představitelích, kteří se významně podíleli na tvorbě časopisu, budou podány níže v textu). Sami Bráf a Kaizl psali do prvních čísel O.n. články a „obzor“ se tak stal jakýmsi literárním střediskem zejména těch, kteří tvořili tak zvanou národohospodářskou školu Bráfovu.

¹ Věstník jednoty ku povzbuzení průmyslu v Čechách, Obzor národohospodářský, č. 1, r. XXV (1920)

² Časopis podporovaly Česká akademie věd a umění, Ministerstvo školství a osvěty, Zemský správní výbor, Obchodní a živnostenská komora v Praze a jiné.

V rámci této bakalářské práce se nemohu podrobněji zabývat celou historií časopisu, soustředím se tedy na vybrané období první dekády nově vzniklé Československé republiky - na léta 1919 až 1929. Jen pro úplnost uvedu, že O.n. vycházel do roku 1950, kdy byl ze zřejmých politických důvodů zrušen a od roku 2003 vychází na brněnské Fakultě ekonomicko-správní Masarykovy Univerzity časopis se stejným názvem.

I.2 Struktura časopisu

O.n. vycházel vždy patnáctého každého měsíce, kromě srpna a září (případně prázdninových měsíců července a srpna), tedy deset čísel v každém ročníku, a to v rozsahu padesáti až osmdesáti stran. Vydavatelem bylo Nakladatelství J.Otto, spol. s r.o. v Praze.

Podstatnou část každého čísla tvořily „*články*“. Jednalo se o více či méně rozsáhlé statě s nepřeberným množstvím témat, vždy však, alespoň vzdáleně, směřující k hlavní náplni časopisu, tj. k otázkám národohospodářským (dnes bychom řekli ekonomickým). Podstatnou část článků publikovaných na stránkách O.n. psali lidé sdružení kolem časopisu. V prvních letech Československé republiky to byli, kromě J. Grubera a C. Horáčka, další dva Bráfovi posluchači na Právnické fakultě, **Josef Drachovský** a **Vilibald Mildshuh**. Složení „týmu“ se v průběhu let obměňovalo a po smrti J. Grubera v roce 1925 se šéfredaktorem stal **František Hodáč**. Ten časopis aktivně řídil, ale příspěvků psal, ve srovnání se zesnulým Gruberem, podstatně méně. Od roku 1926 se také mezi dopisovateli stále častěji objevuje jméno **Karla Engliše**, který svými hojnými články představoval výraznou podporou časopisu. Engliš začal přispívat do časopisu až od roku 1926 - zřejmě to souviselo s faktem, že předtím působil převážně v Brně a až s postem ministra financí, který zastával od sklonku roku 1925, trávil v Praze více času.

Od druhé poloviny dvacátých let časopis celkově zmohutněl a na jeho stránkách se začaly objevovat příspěvky např. od Jaroslava Preisse, Viléma Pospíšila, Rudolfa Hotowetze, ale také třeba Tomáše Baří. Kromě hlavních představitelů dostávalo na stránkách časopisu prostor mnoho dalších přispěvatelů, které budu podle důležitosti zmiňovat v hlavní části práce.

Druhou významnou součástí časopisu byly „*rozhledy*“. Vycházely v každém čísle a byly děleny na dvě skupiny, a to na rozhledy *hospodářské* a *sociální*. *Rozhledy* by se daly nazvat komentářem k současnému politicko-ekonomickému dění a vyjadřovaly tedy stanovisko redakce k tehdy aktuálním otázkám. Většina komentářů se zabírala domácí hospodářskou a sociální situací, ale ekonomické aktuality ve světě také nebyly přehlíženy. Zejména dění ve státech nově vzniklých z bývalého Rakouska-Uherska přitahovalo pozornost redakce. V první polovině dvacátých let psal většinu *rozhledů* sám Gruber, a to velmi svědomitě a podrobně, jsou tedy velice cenným pramenem při studiu národohospodářských dějin první republiky. Po smrti J. Grubera ztratily *rozhledy* něco ze svého rozsahu, ale stále plnily funkci zasvěceného komentáře k hospodářským i politickým aktualitám.

Další kategorií v obsahu časopisu byly „*zprávy*“. V první polovině dvacátých let tvořily svým rozsahem spíše okrajovou část časopisu, nejednalo se o více než pět stran každého čísla. Pod trochu zavádějícím pojmenováním „*zprávy*“ se opět skrývaly statě různého rozsahu. Jednou v podobě reportáže jako např.: „*Esperanto – benátská konference o použití esperanta v mezinárodním obchodě*“³. Jindy v podobě rozsáhlého historického exkurzu do dějin státních financí „*Státní bankroty*“⁴, který, publikován na pokračování, vyplnil kategorii „*zprávy*“ v téměř všech číslech ročníku 1919.⁵ Od roku 1926 byla rubrika přejmenována na „*zprávy a názory*“ a také podstatně rozšířena. Objevovaly se zde např. i návrhy zákonů nebo i jiné širší studie, které se „*nevešly*“ do článků.

Součástí každého čísla byl také jakýsi bulletin mateřské organizace „*Věstník Jednoty ku povzbuzení průmyslu v Čechách*“ kde byli čtenáři informováni o konkrétních aktivitách „*Jednoty*“. Na příklad se zde objevovaly zápisy ze schůzí ředitelstva, informace o stavu či rozšíření knihovny, úmrtí jednotlivých funkcionářů atp.

Poslední svým zařazením v časopisu, nikoliv svým významem, byla rubrika „*knihy a časopisy*“. Redaktoři zde kritizovali nově vydávanou ekonomickou literaturu, převážně monografie, buď českých autorů nebo překlady zahraničních. Zajímavým příkladem je „*výměna názorů*“ mezi V. Mildschuhem a K. Englišem,

³ O.n., ročník 1923

⁴ O.n., ročník 1919

⁵ Roku 1919 odpovídá XXIV ročník časopisu. Pro lepší orientaci budu používat pro označení jednotlivých ročníků příslušný kalendářní rok.

kteřá proběhla na stránkách rubriky „*knihy a časopisy*“ v několika číslech ročníku 1919 po té, kdy Mildschuh napsal, ne příliš příznivou, kritiku tehdy nově vydané englišovy knihy „Peníze“, ve které Engliš představil svou peněžní teorii.

I.3 Jednotliví představitelé

Albín Bráf a Josef Kaizl se soustředili na výklad **národohospodářské teorie** a stáli na počátku uceleného českého ekonomického myšlení. Jejich žáci a stoupeni Josef Gruber a Cyril Horáček na druhou stranu, teoreticky vyzbrojení svými učiteli, soustřeďovali své snahy spíše na výklad **národohospodářské politiky**. V době rozpadu Rakouska–Uherska a založení samostatné republiky byla vhodná doba na formulování uceleného učení národohospodářské politiky. Gruber a Horáček, ale i další stoupeni Albína Bráfa a Josefa Kaizla, Josef Drachovský a Karel Engliš, patřili k těm ,kteří svůj výklad národohospodářské politiky, kromě vydaných monografií a pedagogické činnosti, představovali také na stránkách časopisu O.n.

I.3.1 Josef Gruber ⁶ 1865 - 1925

Josef Gruber se narodil 3. listopadu 1865 v Luži. Po gymnáziu studoval na české Právnické fakultě v Praze, kde promoval v roce 1890. Poté se živil jako úředník Obchodní a živnostenské komory v Praze. V roce 1901 se habilitoval jako soukromý docent politické ekonomie na Právnické fakultě. V roce 1907 byl jmenován profesorem věd právních a státních na České technice v Praze, v roce 1909 profesorem politické ekonomie na Právnické fakultě Univerzity Karlovy. V duchu svého učitele Albína Bráfa se silně angažoval pro ekonomickou osvětu české společnosti přednáškami mimo univerzitu a řadou studií a článků k současným hospodářským otázkám. **Od roku 1896 až do konce života, tedy celých třicet let, byl vůdčí osobností časopisu O.n.** Mimo jiné také zpracoval řadu statí do *Ottova slovníku naučného*. V letech 1900 až 1918 byl předsedou *České společnosti národohospodářské* a generálním jednatelem *Národohospodářského ústavu České akademie věd*. Ve svém základním politickém a vědeckém přesvědčení byl

stoupencem hospodářského liberalismu, ale zároveň i stoupencem výraznější státní sociální politiky. Od září 1920 do září 1921 byl **ministrem sociální péče** v úřednické vládě Jana Černého. Zemřel 2.5. 1925 v Praze a byl pochován do Slavína na Královském Vyšehradě.

Gruberův zájem se nesoustřeďoval na otázky teoretické ekonomie, ale spíše na problémy hospodářské politiky a to v celé řadě oblastí: *O vývoji živnostenského zákonodárství v Rakousku* (1904), *O vodních cestách a vodní dopravě námořní a vnitrozemské* (1902), *Populační otázka* (1923) atd. Ovšem nejdůležitější studie, ve kterých shrnul celkové pojetí hospodářské politiky, jsou: *Průmyslová politika* (1919 a 1922), *Obchodní politika* (1916, 1920 a 1924), *Dopravní politika* (1924). Kromě toho že vydával své studie knižně nebo formou přednášek, publikoval je Gruber také na stránkách O.n.. Např. jeho *Průmyslová politika* vyšla na pokračování v sedmi číslech ročníku 1919 a *Dopravní politika* v sedmi číslech ročníku 1920 (tedy dříve než byla vydána knižně). Dále publikoval v časopise studie, které knižně nevyšly: *O papírových penězích* (pět čísel ročníku 1921) a *Bytová politika v Rakousku a v republice československé* (pět čísel ročníku 1922).

Gruber své studie doplňoval mnoha praktickými příklady a rozebíral přehledně ekonomickou situaci v Československu i v předních evropských státech. Stejně tak jako *rozhledy*, které psal do O.n., tak i jeho studie jsou cenným pramenem poznání hospodářských dějin.

I.3.2 Cyril Horáček⁷ 1862 - 1943

Narodil se 7.11. 1862 v Horních Počernicích. Vystudoval gymnázium v Praze. Po absolvování Právnické fakulty české univerzity a po krátké úřednické praxi se v roce 1898 habilitoval jako soukromý docent národního hospodářství na této fakultě. V roce 1901 byl jmenován mimořádným profesorem a v roce 1907 profesorem řádným. Habilitační prací byla studie *Nauka o mezdním fondu*. Do praktické hospodářské politiky vstoupil jako poslanec Revolučního Národního shromáždění v roce 1918 až 1920. Byl pevným **stoupencem Rašínovy měnové politiky**, jejíž realizaci prosazoval i jako **ministr financí** v druhé (Tusarově) vládě, od července

⁶ Vencovský, F.: Dějiny českého ekonomického myšlení do roku 1948, s.302 - 305

1919 do října 1919, a zároveň jako **předseda Bankovního výboru Bankovního úřadu ministerstva financí** – předchůdce České národní banky. Byl i dále politicky činný, zejména jako senátor v Národním shromáždění v letech 1920 až 1925 za Agrární stranu, poté se však přihlásil do Kramářovy Národně demokratické strany. Zemřel 9.5.1943 v Praze.

Stejně jako Gruber i Horáček se věnoval aktuálním hospodářským otázkám. Z počátku se vyjadřoval k sociálním poměrům, např. pracemi *Počátky českého hnutí dělnického* (1896) a *Bytová otázka a městská renta pozemková* (1905). Později u něho převažoval zájem o peněžní politiku nového Československa, jak to dokládají i jeho četné příspěvky v časopisu O.n. na toto téma. Např. *Stabilizace měny a dražota* (O.n., ročník 1924), *K otázkám aktivování banky cedulové* (O.n., ročník 1924), *Míra úroková* (O.n., ročník 1926) atd. Horáček byl stoupencem Rašínovy měnové politiky a až do konce života zůstal obhájcem měny založené na zlatém základě. V odpoutání měny od zlatého základu spatřoval prvek vedoucí k destabilizaci celého hospodářství.

I.3.3 Josef Drachovský⁸ 1876-1961

Josef Drachovský se narodil 31.3.1876 ve Švabíně u Rokycan. V roce 1902 byl jmenován docentem finančního práva a finanční vědy na Právnické fakultě Univerzity Karlovy, v roce 1909 profesorem a to i pro obor účetnictví. Byl členem České akademie věd. V letech 1939 až 1942 byl místopředsedou a v letech 1942 až 1944 předsedou Národní rady české. Pak byl nacisty až do osvobození v roce 1945 vězněn. Zemřel 14.2.1961 v Praze.

Drachovský rovněž nepatřil k teoretickým ekonomům, jednalo se u něj zpravidla o výklad stávajícího systému, převážně právního uspořádání veřejných financí, včetně výkladu o příslušných správních, soudních, účetních a kontrolních orgánech. Specializoval se, na rozdíl od Grubera a Horáčka, spíše na finance a účetnictví, včetně příslušných právních norem, viz. např.: *Všeobecné účetnictví* (1909), *Finanční rovnováha státu* (1911), *Zákony o přímých daních* (1919) a *Zákony valutové* (1920) nebo jeho analýza na stránkách časopisu O.n. *Finanční klauzule*

⁷ Vencovský, F.: Dějiny českého ekonomického myšlení do roku 1948, s.306 - 309

⁸ Vencovský, F.: Dějiny českého ekonomického myšlení do roku 1948, s.309 - 312

mírových smluv a jejich význam pro naši republiku (O.n., ročník 1920), kde podrobně pojednává o dluzích, přecházejících na Československou republiku po bývalém Rakousku-Uhersku.

I.3.4 Karel Engliš⁹ 1880 – 1961

Karel Engliš se narodil 17.8. 1880 v Hrabyni u Opavy. Po maturitě přišlo studium na Právnické fakultě v Praze, kde také studoval pod vedením Albína Bráfa. První zaměstnání získal na Bráfovo doporučení v Zemském statistickém úřadě v Praze. Hojně publikoval a už v roce 1911 získal profesuru národního hospodářství na české Vysoké škole technické v Brně. Zasloužil se také o založení Masarykovy univerzity v Brně a byl jejím **prvním rektorem** pro rok 1919-1920. Na Masarykově univerzitě také působil až do roku 1939 jako profesor národního hospodářství a později ,mezi lety 1939 - 1948, jako profesor na Právnické fakultě Univerzity Karlovy. Kromě vědce a pedagoga byl Engliš také aktivním politikem. V letech 1920 až 1931 byl střídavě v šesti vládách **ministrem financí** a od února 1934, kdy vystřídal Viléma Pospíšila, až do února 1939 zastával funkci **guvernéra Národní banky československé**. V letech 1939 až 1945, kdy byly vysoké školy zavřeny, se věnoval vědecké činnosti a až osvobození, v roce 1945, umožnilo Englišovi obnovit na krátkou dobu svou pedagogickou aktivitu. Zlom však přišel v únoru roku 1948, kdy byl nucen rezignovat na všechny své univerzitní funkce a odešel do důchodu. Všechny jeho spisy musely být vyřazeny z veřejných knihoven. Engliš byl obětí perzekuce komunistického režimu až do své smrti 13. června 1961 v rodné Hrabyni, kde žil, „odklizen“ režimem, od roku 1952.

První Englišovou národohospodářskou prací byla kniha *Peníze* (1918), ve které se už zřetelně ukazovala podstata rozdílného přístupu k měnové politice mezi Englišem a Aloisem Rašínem. Engliš se klonil k nominalistickému pojetí peněz, k determinaci kupní síly peněžní jednotky vývojem hospodářských čísel, zejména důchodů a cen. V Rašínovi a jeho „*usilování o zvýšení vnitřní i vnější kupní síly až skoro na předválečnou úroveň*“¹⁰ spatřoval Engliš stoupence kvantitativní peněžní teorie s postulátem zlatého krytí peněžní jednotky, s kterou nesouhlasil. Svou

⁹ Venkovský, F.: Karel Engliš, Nadace Universitas Masarykiana, Brno, 1993

¹⁰ Tamtéž, s. 31

ucelenou teorii národního hospodářství však představil Engliš později a to zejména v monografiích *Národní hospodářství* (1926), *Teorie státního hospodářství* (1932) a zejména ve svém hlavním díle, dvousvazkové *Soustavě národního hospodářství* (1938).

Od roku 1926, kdy svým článkem *Odklon důchodů a cen* (O.n., ročník 1926) vstoupil Engliš do časopisu *Obzor národohospodářský*, stal se jeho velkou posilou a mnohé své menší práce publikoval právě na jeho stránkách. Jednalo se na jedné straně o **polemiky s tehdejšími představiteli ekonomického myšlení**, jako např.: *Je progrese při výnosových daních fiskalismem?* (O.n., ročník 1927 – polemika s C. Horáčkem), *Weddigenova sociologická teorie hospodářská* (O.n., ročník 1929) nebo *Mildschuhova kritika mé Finanční vědy* (O.n., ročník 1930). Na druhou stranu se jednalo o články, které souvisely s jeho funkcí ministra financí nebo se jinak dotýkaly **problematiky daňové a fiskální politiky** - zejména: *Rozpočtová stabilita* (O.n., ročník 1929), *Tři roky finanční politiky* (O.n., ročník 1928), *Rozpočet na rok 1928* (O.n., ročník 1927), *Státní finanční soustava* (O.n., ročník 1926), ve které předesílá návrhy své rozpočtové a daňové reformy, atd. Jak je zřejmé z objemu Englišových příspěvků i rozsahu jeho vědeckého zájmu, studie jeho publikační činnosti v časopise O.n. by vystačila na samostatnou práci.

II. Hospodářská situace při vzniku Československa

Hospodářská situace po konci první světové války byla katastrofická – obyvatelstvo bylo zdeptáno válkou a převážně ve městech nebyly dostupné základní potraviny ani uhlí a dřevo pro nadcházející zimní období. Docházelo k častému rabování a demolování obchodů (vykrádání obchodů, které měly tehdy běžně plechové rolety, bylo známo jako „otevírání sardinek“). Zásobování nefungovalo a průmyslové podniky, které nebyly rozvrácené válkou, neměly přísun surovin pro výrobu.

Rakousko-Uherská banka financovala válečné výdaje monarchie překotnou **emisí bankovek** a množství peněz v oběhu se oproti předválečnému stavu zvýšilo **patnáctkrát** (z 2,3 miliard korun v bankovkách v roce 1914 na 37,6 miliard korun k únoru roku 1919). Zlatá a devizová rezerva byly vyčerpány. **Reálné mzdy poklesly**

o 60 – 65 % oproti předválečnému stavu. Oficiální trh zboží prakticky nefungoval, pro to málo co se vůbec dalo sehnat se lidé museli obracet na černý trh.

28. října 1918 převzalo zákonodárnou i výkonnou moc **Revoluční národní shromáždění** a všechny ušlechtilé a demokratické cíle nové vlády, jako vytvořit demokratickou ústavu a vybudovat v souladu s ní nový systém státního a hospodářského řízení, musely v prvních měsících, které se v některých případech protáhly na dlouhá léta, ustoupit přísnému státnímu dirigismu.

Na první schůzi Revolučního národního shromáždění 14. Listopadu 1918 byla ustanovena první vláda. Předsedou se stal Karel Kramář a ministrem financí Alois Rašín. Hospodářskou i obecnou prioritou byla uznána náprava rozvrácených peněžních poměrů a řízení měny nového státu.

Bylo zřízeno **ministerstvo pro zásobování lidu** a jeho regulačnímu režimu byl podřízen obchod moukou, cukrem, mlékem, lihem, tuky, částečně masem atp. Např. cukr byl v celé, válkou rozvrácené Evropě, silně nedostatkovým zbožím a vývoz českého „bílého zlata“ se stal výnosným obchodem o který stát rozhodně nechtěl přijít.

Peněžní politika byla řízena **Bankovním úřadem ministerstva financí** (plnil tehdy funkci centrální banky), které mělo od března 1919 až do března 1926 rozhodující slovo i v regulaci obchodu s devizami (seznam předsedů Bankovního úřadu a ministrů financí první republiky uvedu ve speciální tabulce). Hned v únoru 1919 byla při Pražské zúčtovací bance zřízena **Devizová ústředna**, u které se povinně shromažďovaly všechny devizy a uvolňovaly se pro dovozní potřeby v úzké koordinaci s nově ustavenou **Československou vývozní a dovozní komisí**, od listopadu 1919 s její nástupkyní, **Komisí pro zahraniční obchod při ministerstvu obchodu**.

III. Patero období československé měnové politiky

Z širokého spektra témat, která se v časopise Obzor národohospodářský ve dvacátých letech objevovala, jsem si k podrobnější analýze zvolil **problematiku měnové politiky**. První dekáda (přesněji prvních 11 let) nově vzniklého Československa, od roku 1919 do roku 1929, rámuje specifický a v Evropě ojedinělý

vývoj československé měny od jejího vzniku, oddělením od měny rakousko-uherské v roce 1919, až po její zákonné převedení na zlatý základ - i když jen jako měny zlaté devizy - na sklonku roku 1929. Nebyl to vývoj samozřejmý, spíše naopak byl provázen četnými **názorovými spory** tehdejších představitelů a tvůrců národohospodářské politiky a citelně se také, ve svých důsledcích, projevoval v konkrétní hospodářské situaci nového státu. Tyto názorové spory o měnovou politiku i její konkrétní důsledky pro hospodářství státu jsou v časopise *Obzor národohospodářský* zachyceny tak, jak je průběžně prožívali součastníci z obce teoretiků, publicistů i praktických průmyslníků.

Období vývoje měnové politiky dvacátých let 20.století můžeme přibližně rozdělit na těchto pět fází:¹¹

- 1) **Období dekretální**, od převratu až do jara roku 1920, kdy byla provedena opatření potřebná k osamostatnění naší měny. Měna byla izolována okolkováním, v Bankovním úřadě ministerstva financí bylo zřízeno ústředí pro její správu a byla též provedena, ne plně úspěšná, deflace oběživa zadržením části soukromě držených bankovek.
- 2) **Období stabilizační**, které trvalo až do konce roku 1921 a vyznačovalo se dovršením hospodářských a finančních předpokladů zdravé měny. Zejména se projevovalo úsilí o dosažení rovnováhy v rozpočtu, zvyšování státních příjmů a souběžně provádění úspor ve státní správě.
- 3) Následovalo **období deflační** v roce 1922, kdy byl kurs československé koruny prudce zvednut z průměru června 1922 ve výši 1,923¹² - podle záznamů newyorské burzy - až na vrchol 3,76 ze dne 26. srpna 1922.
- 4) Deflační období přechází od roku 1923 opět plynule do **období stabilizačního** a od června roku 1925 se pohyboval kurz naší koruny na newyorské burze téměř beze změny ve výši 2,96.
- 5) **Období** od počátku roku 1926, **kdy československou měnu spravovala Národní banka československá**, která podle zákona udržovala kurz koruny ve stanovených mezích. Toto období vyvrcholilo zavedením zlatého krytí měny,

¹¹ Při členění měnového vývoje prvního Československa jsem se částečně inspiroval dělením měnové politiky podle K. Engliše v článku: *Daňovým fiskalismem ke stabilizaci československých státních financí* od Jaromíra Beráka, O.n., ročník 1928

¹² Tzn. 1,92 amerických dolarů se prodávalo za 100 Kč.

když byla, na sklonku roku 1929, československá koruna vyhlášena **měnou zlaté devizy**.

IV. Měnová reforma

Úkolem nově vzniklého státu byla náprava rozvrácených peněžních poměrů a řízení měny nového státu. Vystala tedy palčivá otázka, jakým způsobem - inflací naprosto znehodnocenou - Rakousko-Uherskou korunu napravit.¹³

Protože se zabývám problematikou měnové politiky tak, jak se objevovala na stránkách časopisu O.n. počínaje rokem 1919, chci ukázat, že ještě v době, kdy Rašín s Pospíšilem již dokončovali svůj návrh zákona o měnové reformě, se stále v časopise vyskytovaly spekulace o tom, jakým způsobem by mělo být s rozvrácenou měnou, respektive s bouřlivou inflací, naloženo. Např. Vilibald Mildschuh v článku ***K nápravě měny ve státě Československém*** (O.n., leden 1919) vysvětluje, že přestože znehodnocení peněz v Rakousku-Uhersku bylo menší než v jiných válkou postižených zemích, původní zákonná relace 3280 korun za kilogram zlata se změnila na současných cca. **17 000 – 18 000 inflačních korun**. Nabízejí se tedy dvě možnosti řešení. Mohla by to být metoda **nenáhlého zlepšování měny** a to jak devizového kurzu, tak domácí cenové hladiny. Na to je ovšem, jak se Mildschuh domnívá, znehodnocení příliš velké. Druhou možností by byla **zákonná devalvace**. Toto řešení se však potýká s až panickým odporem veřejnosti a i většina tehdejší politické reprezentace považuje plnou devalvaci koruny na předválečnou úroveň za nespravedlivou. Navíc ti, jejichž důchody vzrostly během války méně než stoupla cena zlata, by se po devalvaci zasazovali o jejich valorizaci, čímž by opět docházelo k inflačním tlakům. V každém případě Mildschuh počítá s osamostatněním československé měny a navrhuje kompromisní **částečnou devalvaci** v poměru cca. 2:1.

Jaroslav Vokál v článku ***Finanční problémy*** (O.n., ročník 1919) také uznává, že „*doba pohnutá odjímá bankovce úkol srovnávací v hranicích i mimo ně. Je proto*

¹³ Naším prvním měnovým zákonem byl vlastně *zákon o obchodních platidlech*, přijatý 19. listopadu 1918, jehož autorem byl Karel Engliš. Podle zákona měla Zemská banka provizorně vykonávat funkci cedulové banky a podle obchodní potřeby vhodně doplňovat oběživo emisí nových bankovek, krytých směnkami a lombardem. Účelem bylo odpomoci nedostatku oběživa způsobeného tezaurací. Tento zákon však nebyl nakonec proveden.

nutno ozdraviti měnu!“, devalvaci však považuje za „*nespravedlnost spáchanou na nejnižších*“ a navrhuje možnosti, jak by si stát mohl opatřit potřebné finance na ozdravení měny. Kromě **znárodnění pozemků přesahujících výměr, zavedení státních monopolů, zdanění veškerého majetku, zavedení daně pro muže, kteří se vyhýbají vojenské službě** atp. navrhuje i poměrně radikální „*zabavení skvostů kostelních a klášterních.*“ Tady bych rád podotkl, že s radikálními „znárodnovacími“ návrhy Jaroslava Vokála redakce časopisu O.n. v mnohém nesouhlasila, což však nebránilo otištění jeho článku.

Cyril Horáček, ještě v roce 1921, v článku *Co bude s naší měnou* (O.n., ročník 1921) zdůrazňuje, že nesouhlasil s měnovou reformou tak jak „*ji zvolily bankovní kruhy*“ a **zůstal zastáncem devalvace** v poměru 4:1 s tím, že přepočítávání starých pohledávek by bylo provedeno dle metody Wallisovy. Horáček byl tedy příznivcem devalvace přibližně v té formě, jak byla provedena při státním bankrotu Rakouska-Uherska v roce 1811, kdy šlo o tzv. Wallisovu peněžní reformu, při které se jednalo o devalvaci 5:1 a pohledávky byly přepočítány podle doby jejich vzniku.

IV.1 Příprava měnové reformy

Rakousko-Uherská banka **odmítla přestat lombardovat válečné půjčky** a československá vláda reagovala bezprostředním zákazem filiálkám banky lombardovat válečné půjčky na našem území. Nebyla tedy jiná možnost, než izolovat měnový oběh na území Československa od ostatních států a vytvořit vlastní měnu.

Plán na měnovou odluku vznikl na **tajných schůzkách** již od září roku 1918. Hlavními tvůrci celého programu byli Vilém Pospíšil, tehdejší ředitel Městské spořitelny pražské, Jaroslav Preiss, vrchní ředitel Živnostenské banky a Alois Rašín ve funkci ministra financí. Autoři reformy nebyli jednotní ve svých názorech na její provedení, ale nakonec se prosadil směr, který zastávali Pospíšil spolu s Rašínem.

Byla tedy přijata právě Rašínova koncepce a já ji zde nastíním tak, jak byla zaznamenána v *rozhledech* březnového čísla časopisu O.n.(ročník 1919):

25.2. 1919 předložil Alois Rašín na tajném zasedání finančnímu výboru Národního shromáždění návrh ***zákona na okolování bankovek a soupis movitého majetku pro budoucí uložení daně z majetku a z přírůstku majetku*** a osnovu ***zákona***

o státní půjčce ve zlatě, stříbře a cizích valutách. Oba zákony byly téhož dne schváleny a vyhlášeny. Zákony měly dosáhnout následujících třech cílů:

- Uzavřením hranic a zastavením veškeré přepravy osob a zboží, včetně přerušování poštovního styku, **zjistit přesné množství bankovek obíhajících na našem území.** Dále okolkováním takto zajištěných bankovek odpoutat československou měnu od měny rakousko-uherské.
- **Zadržením poloviny předložených bankovek zmenšit jejich počet.** Na takto zadrženou polovinu mají být majitelům vydány nezcizitelné a nezatížitelné vkladní listy úročené 1%.¹⁴
- **Podložení budoucí měny drahokovem,** zejména zlatem. K opatření zlata by měla sloužit domácí 4% půjčka.¹⁵

Podle Aloise Rašína byla mechanická devalvace, tak jak byla provedena ve Francii a Rusku, příliš nespravedlivá. Proto byl zvolen způsob pomalu povznášet hodnotu peněz, hlavně stejnoměrně u cen různého zboží, mezd, činží atp.

IV.2 Realizace měnové reformy

Přestože celá reformní akce byla utajena, v tisku se poslední měsíce stále vedly intenzivní diskuse o tom, jakým způsobem a kdy dojde k nápravě měny a mezi lidmi se stupňovalo očekávání a strach z případné **radikální devalvace** měny. Navíc, takto administrativně a personálně rozsáhlá akce se naprosto utajit nedala, přestože její rychlost a utajení byly pozoruhodné. Docházelo tedy k různým spekulacím s dosavadními penězi a k překotným nákupům všeho dostupného zboží. Lidé z venkova se sjížděli do měst aby utratili své válkou znehodnocené peníze. To vedlo k tomu, že obchodníci neměli od 26. února povinnost prodávat za neokolkované peníze, vyjma zboží nejnnutnější denní potřeby.

O půlnoci z 25. na 26. února byly hranice státu obsazeny vojskem a policií (četnictvem) a samotná kolkovací akce proběhla ve dnech od 3. do 9. března 1919 (na Slovensku do 12. března 1919.), kdy byly částečně zadrženy a částečně

¹⁴ Jednalo se v podstatě o vynucenou státní půjčku.

¹⁵ Redakce časopisu O.n. považovala takto koncipovanou půjčku za neetickou. Odporovala myšlenku zdanění válečných zisků.

okolkovány všechny předložené bankovky. Peněží ústavy v té době nesměly přijímat ani vyplácet vklady. Bankovky o hodnotě 25 a 200 Korun byly staženy z oběhu a drobné bankovky o hodnotě 1 a 2 Koruny byly ponechány v oběhu bez okolkování, které nebylo technicky dost dobře možné. Následné pašování 1 a 2 K bankovek z okolních států vedlo později k jejich zrušení.

Na polovinu oběživa, která byla zablokována, byly vydány 1% vládní dluhopisy, které mohly být svými majiteli později použity na splácení dávek z majetku. Peníze ve státních pokladnách byly okolkovány všechny a taktéž peníze určené na výplaty nejbližších mezd. Celkově se počítalo s 50% restrikcí oběživa, ale ve skutečnosti bylo po okolkování vráceno více než 50% bankovek, jak ukazuje následující tabulka č.1.

Tabulka č.1¹⁶

<i>Předloženo ke kolkování</i>	7,157 mld.K
z toho:	
domácnosti	5,149 mld.K
státní pokladny a na mzdy	2,008 mld.K
<i>Okolkováno a vráceno:</i>	
domácnostem	2,696 mld.K
státním pokladnám a na mzdy	2,008 mld.K
<i>Celkem okolkováno</i>	4,704 mld.K
<i>Zadrženo a kryto 1% státními obligacemi</i>	2,453 mld.K

Jak je zřejmé z tabulky, podařilo se zadržet pouze 2,5 mld. K, což představuje 34,3 % jako výraz měnové restrikce.

IV.3. Dávka z majetku a z přírůstku majetku

Měnová restrikce měla být ,mimo stažení části oběživa, také doplněna **dávkou z majetku a z přírůstku majetku**, podle zákona z 8. dubna 1920. Tato daň

¹⁶ Vencovský , F.: Měnová politika v české historii, ČNB, Praha, 2001

z majetku byla součástí celé Rašínovy koncepce k ozdravení měny a také vyjadřovala jeho odpor k válečným zbohatlíkům.

Karel Karásek, který se zabýval situací českých bank, upozorňoval na fakt, že po válce docházelo v Československu k obrovskému přílivu hotových peněz, kdy „*vkłady z vídeňských bank i z poštovní spořitelny byly stahovány do Čech*“¹⁷ a nutnost uvalení dávky z majetku spatřoval hlavně v **odstranění fiktivních kapitálů**, které vznikly za války.

Majetková daň byla tedy uvalena a „...znamenala v našem právu daňovém prolomení zásady, že jmění nemá býti pramenem daně, nýbrž nejvýše podkladem ku zjištění poplatné síly důchodu fundovaného. Pouze mimořádné poměry a ohrožení hospodářského základu státu mohly ospravedlnit, že se sáhlo k tomuto mimořádnému opatření.“¹⁸ Podle zákona se jednalo o **dávku účelovou**, jejíž výnos měl „...v první řadě sloužiti k nápravě měny, případných přebytků má se užíti k úhradě nejtísňivějších břemen vzešlých ze založení a uhájení samostatnosti státu československého, avšak s vyloučením běžných schodků státního hospodářství.“¹⁹

Samotnému zákonu předcházely Rašínovy tzv. soupisové zákony²⁰: **soupis rakousko-uherských válečných půjček a pokladničních poukázek** z 25. února 1919 (Československý stát nebyl povinen převzít válečné půjčky Rakouska-Uherska, což vyplývalo z mírových smluv), **soupis peněžních vkladů a členských i závodních podílů** z 4. března 1919, **soupis cenných papírů mimo válečné půjčky** z 12. března 1919, **soupis zlata, stříbra a cizozemských bankovek** z 10. dubna 1919. Ministr financí mohl nechat vyslyšet bankovní úředníky např. ve věci komu prodali cizí měnu. Takto velké pravomoci svědčí o skutečnosti, že se stále jednalo o revoluční období. Dále to byl **soupis pojistek životních a zásob** z 10. dubna 1919 a zároveň **soupis určitého jmění movitého a všech neknihovních pohledávek** (tyto sepisovali výhradně notáři). Soupisy doplňovala, pro některé podniky a právnické osoby, povinnost k sestavení likvidační bilance.

Předmětem zdanění bylo veškeré jmění poplatníka k 1. březnu 1919, od něž byly odečteny doložené závazky. Dávka z přírůstku majetku byla stanovena z rozdílu

¹⁷ Karásek, K.: České banky za války a po válce, O.n., ročník 1919

¹⁸ Berák, J.: Daňovým fiskalismem ke stabilizaci československých státních financí a měny, O.n., ročník 1928

¹⁹ § 1 zákona č.309 Sb. z. a n. z roku 1920, in Berák, J.: Daňovým fiskalismem....., O.n., ročník 128

²⁰ Klier, Č.: Dosavadní soupisová činnost ministra financí, O.n., ročník 1919

hodnoty majetku mezi 1. lednem 1914 a 1.březnem 1919 (jmění do 5000 K a přírůstky do 10 000 K nepodléhaly zdanění).

Jak bylo řečeno, výnos majetkové dávky byl určen k financování naléhavých státních potřeb spojených se vznikem nového státu a hlavně takto získané finanční prostředky měly sloužit ke **krytí státního dluhu**. Státní dluh převzal Československý stát po Rakousku-Uhersku ve formě obíhajících bankovek rakousko-uherské banky, pokladničních poukázek a žirových účtů v celkové hodnotě 10 190 mil. Kč (více v kapitole o centrální bance). Původně se z majetkové dávky předpokládal výnos až 20 mld. Kč. Avšak již 8. ledna 1924 vešla v platnost novela zákona, ve které byly přiznány **slevy**, které podstatně snižovaly daňové zatížení a tedy i reálný výnos. A to **50% sleva na dávce z majetku u konečného jmění do 50 000 Kč** a slevy od 5 do 50% u dávky z přírůstkem majetku podle výše předválečného majetku. Celkově docházelo k obcházení předpisů a k daňovým únikům. Podle státního závěrečného účtu za rok 1926 vynesla dávka z majetku do konce roku 1926 **celkem 5, 271 mld. Kč**. Dále už byl výnos minimální a do roku 1937, kdy se dávka přestala vybírat, narostla celková suma už jen na 6,2 mld.Kč.

V. „Cesta ke zlatu“

V souladu s obecným myšlenkovým proudem v poválečné Evropě se předpokládalo, že v konečné fázi musí být nová československá měna měnou zlatou a to se všemi atributy, které k ní náleží. Rašín vyjádřil tuto koncepci ve své knize „*Můj finanční plán*“ takto:

„Jsem teoreticky toho názoru, že není potřeba kovového podkladu pro zvýšení bonity bankovek, nevyměňují-li se za zlato a jestliže neregulují kurs zahraniční vývozem zlata. V praxi však pokládám kovové krytí za nutné z důvodů psychologických, pro vrácení důvěry k penězům.... Proto v praxi musíme se nutně vrátit ke kovovému podkladu peněz, chceme-li dosíci důvěry pro obíhající bankovky jak doma, tak i za hranicemi.“²¹

A můžeme říci, že celá dvacátá léta probíhaly četné diskuse o tom, v jakém vztahu ke zlatu má být československá měna upravena. Snad nejzarputilejším

zastáncem zlatého krytí byl Cyril Horáček, který dlouho po Rašínově smrti zůstával stoupencem jeho přesvědčení o nenahraditelnosti měny založené na zlatém základě. Horáček v článku *Co bude s naší měnou* (O.n., ročník 1921) podporuje zavedení nové frankové měny na základě zákona z 14.4. 1920 o cedulové bance²². Nové franky by měly být bankovky kryté do 35% zlatem. Ovšem 100 milionová zásoba zlata, kterou disponovala Československá republika v roce 1920 by na to nestačila a Horáček navrhuje, aby zbytek (do předpokládané nutné sumy 262 mil.) byl opatřen úvěrem nebo vypsáním další dávky majetkové. Horáček o sobě prohlásil: „*Jsem příliš přesvědčeným antinomialistou*“ a nabádal, že **praktiky devisové politiky k udržení měny nestačí**. V jiném článku *Dvojitá měna papírová a zvýšení peněžní jednotky* (O.n., ročník 1922) opět podporuje Rašínovu vizi když říká : „...*kurz by měl nejprve stoupnouti a pak se stabilizovat, k čemuž bude zapotřebí kovový základ*“, dále pak „*dlouho se budeme muset spokojit s měnou papírovou, která připouští stabilizaci jen relativní*“. Na závěr navrhuje zavedení frankové měny, jako druhého oběživa v poměru 10 Korun k jednomu franku, s tím, že by „*franky postupně nahradily koruny, což by mělo přínos psychologický*“.

S myšlenkou dvojí měny se ztotožňoval také León Bondy, který navrhoval ponechat **korunovou měnu pro domácí obchod** a zavést **speciální měnu pro obchod se zahraničím**, která by byla podložena zlatem. Bondy byl přesvědčen, že „*k pevnému kurzu dojdeme jen cestou dvojí měny*.“²³

Potřebné zlaté rezervy byly opatřovány z **několika pramenů**. Nejprve se apelovalo na vytvoření „**zlatého pokladu republiky**“ dobrovolnými dary. Takovýto apel byl možný jen v porevolučním období, kdy mezi širokými vrstvami panoval entusiasmus a víra v nový Československý stát. Přestože tato sbírka nesplnila očekávání („*sbírání zlata a stříbra pro kovový podklad se příliš nepovedlo*“ v *Rozhledech* O.n., ročník 1920), sešlo se na 94 000 zlatých mincí a medailí a i 65 kg ryzího zlata ve zlomcích. Tato akce měla význam spíše psychologický a růst cen drahých kovů, způsobený celosvětovým nárůstem poptávky - díky např. tehdejší tezaurace stříbra v jihovýchodní Asii - znesnadňoval získávání potřebné zlaté rezervy. Projevovaly se i snahy o znovuotevření staronových zlatých dolů (např. důl u Jílového). Posléze došlo, v únoru 1919, k **emisi 4% vnitřní valutové půjčky**, která

²¹ Rašín, A.: Můj finanční plán, 1920, in Vencovský, F.: Měnová politika v české historii, ČNB, Praha, 2001

²² Autorem předlohy zákona byl tehdejší ministr financí Kuneš Sonntag

²³ Bondy, L.: O inflaci, deflaci, devalvaci a dvojí měně, O.n. ročník 1923

se upisovala ve zlatě a valutách. Tato půjčka se setkala s nečekaným úspěchem a vynesla mimo jiné na 3200 kg zlata a 270 000 kg stříbra. Dalším zákonným opatřením bylo vyhlášení **nabídkové povinnosti valut a devis** včetně zákazu vyvážet zlaté mince, nezpracované zlato, stříbro atd.

Celkově se tedy podařilo vytvořit jistý základ zlaté rezervy. V měnovém výkazu z ledna 1922 byla uvedena zásoba drahých kovů za 560 mil. Kč a ke konci roku 1925 to bylo už téměř 41 tun ryzího zlata. Do roku 1929, kdy bylo rozhodnuto o zlatém krytí československé koruny, rozšířila Národní banka československá zlatý poklad na 56,2 tun ryzího zlata.

VI. Období deflační

Ani měnová restrikce, provedená v rámci odluky československé měny od měny rakousko-uherské, ani dávka z majetku, které měly přispět k zvýšení kupní síly koruny, nesplnily očekávání. Nedošlo k očekávanému snižování cenové hladiny. Nový stát ve svých počátcích potřeboval finance ke krytí všech naléhavých výdajů, které přinášelo řešení stále nových hospodářských a sociálních problémů. Tato potřeba se projevovala v počátečních **rozpočtových deficitech** a zejména v tlaku na **uvolnění měnové politiky**. Cyril Horáček v článku *Zakrytá inflace*²⁴ upozorňuje na to, že podle zákona z 10.4. 1919 by zvýšení oběhu bankovek nad obnos z 25.2. 1919 mělo být možné jen tehdy, je-li pro toto platidlo plná **soukromoprávní bankovní úhrada**. Takto by mělo být zabráněno jakékoliv budoucí inflaci. Soukromoprávní bankovní úhradou je míněno to, že bankovky (státovky) přichází do oběhu tím způsobem, že cedulová banka (tehdy Bankovní úřad ministerstva financí – proto státovky a ne bankovky) eskontuje obchodníky předložené obchodní směnky a dává zálohy na lombardované cenné papíry. **Bankovky jsou tedy hrazeny krátkodobými pohledávkami za soukromoprávními dlužníky**, což slouží jako samoregulační proces regulace oběživa. Jinak je to ovšem s bankovkami vydanými na základě úvěrní potřeby státu. A to byl právě případ Bankovního úřadu ministerstva financí, který lombardoval půjčky od soukromých bank a protože u soukromých bank si půjčky opatřuje i stát, tyto nejsou tedy soukromoprávně kryty. Toto jednání

²⁴ O.n., ročník 1921

Bankovního úřadu tedy, podle Horáčka, bylo také jednou z příčin tehdejší inflace. Na jiném místě Horáček varuje, že „*I investiční (produktivní) výdaje státu mají být hrazeny z daní, nanejvýše z půjček, nikoliv tiskem státovek!*“²⁵

Po osamostatnění československé měny se koruna stala **směnitelnou na zahraničních trzích** a začala se obchodovat. Kurz koruny, který byl napjatě sledován na burze v Curychu, případně na burze v New Yorku, byl nejistý a docházelo k jeho značným výkyvům. V květnu 1919 se koruna na new-yorské burze průměrně obchodovala za **6,56** centů a postupně klesala až do listopadu 1921, kdy kurz činil v průměru **1,04**. Minima **0,92** bylo dosaženo dne 3. listopadu 1921 a to zřejmě v souvislosti s mobilizací a Karlovým pučem v Maďarsku.

Karel Karásek v článku *Kurs naší koruny v prvním roce Československé republiky* (O.n.,ročník 1920) připouští, že na Rašínovu zamýšlenou 50% restrikcí oběživa bylo v zahraničí pohlíženo jako na násilný pokus o omezení oběhu bankovek a o zhodnocení peněz doma i v zahraničí. Toto očekávání vedlo **ke zlepšení devizových kurzů**. Bankovek bylo však nakonec zadrženo podstatně méně než 50%. Koruna byla tedy v prvních měsících po reformě na zahraničních trzích **přeceňována**. Následný pokles kurzu může být takto částečně vysvětlen jako korekce přehnaných očekávání, ale k vysvětlení dalšího postupného klesání musí být příčiny hledány jinde. Poválečná produkce rostla jen velmi pomalu, kdežto mzdy a důchody vykazovaly podstatně rychlejší růst, což vedlo k vzestupu domácí cenové hladiny. Obchodní bilance byla sice aktivní, ale nebudeme-li počítat státy bývalého Rakouska-Uherska, dostaneme se k značně pasivním číslům (naše obchodní bilance s bývalou cizinou byla pasivní částkou 270 mil.korun). Tato vysoká inflace společně s nepříznivým vývojem platební bilance musely nutně vést ke zhoršení kurzu za hranicemi. Přesto se kurz koruny pohyboval pod její „hospodářskou paritou“. Karásek spatřuje příčinu ve faktu, že Československá republika je **hospodářsky svázána s nástupnickými státy**, zejména s Rakouskem, ale také s Německem a to nás předurčuje k tomu, „*abychom s těmito státy sdílely osud zhoršené valuty*“. Pro naší korunu je tedy na zahraničních trzích rozhodující záznam německé marky a vídeňské koruny.

Obrat v hospodářském vývoji znamenal rok 1921, kdy se začaly objevovat první náznaky přicházející hospodářské konjunktury. Toho využil Rašín a jeho

²⁵ Horáček, C.: O tzv. produktivní inflaci ,O.n.,ročník 1923

příznivci, aby se znovu pokusili realizovat koncepci zvyšování vnitřní i vnější kupní síly koruny. Tentokrát ne metodou restrikce oběhiva, ale politikou **zvyšování kurzu koruny v zahraničí**. Záměr byl takový, že vysoký měnový kurz bude působit přes vývozní ceny tlakem na výrobní náklady a odtud deflačně na domácí cenovou hladinu (odtud zažitý název *deflační měnová politika*).

S uměle vyprovokovanou deflací nesouhlasil zejména Karel Engliš. V Rašínově deflační politice Engliš spatřoval zbytečnou příčinu krize, do níž se dostalo tak brzy po osvobození československé hospodářství. Po smrti Aloise Rašína se Karel Engliš měl stát ministrem financí. Prezident však v dopise vládě projevil svoje výslovné přání, aby se pokračovalo v Rašínových kolejích, čemuž Englišovo pojetí neodpovídalo. Ministrem byl tedy jmenován Bohdan Bečka, který byl přívržencem Rašínova pojetí deflační politiky. **V realizaci deflační politiky se tedy pokračovalo a byla úspěšná.** Cenová hladina se snižovala z indexu 1674 v roce 1921 (proti základu 100 v červnu 1914) na 976 v roce 1922, 958 v roce 1923 a mírně stoupla v roce 1924 na 1014.

Proti tomu, že zvedání kurzu československé koruny bylo vyvoláno uměle, se ohrazuje František Hodáč, který působil také jako člen bankovního výboru Bankovního úřadu ministerstva financí. Poukazuje na to, že „*rozhodující činitelé nemysleli na zvedání koruny na zlatou paritu, nýbrž na její stabilizaci na výši přiměřené hospodářským poměrům*“²⁶. Hodáč se tedy snaží odpovědět na otázku **zda stoupnutí koruny na kurz 2,95 – 3,05 bylo vyvoláno uměle nebo zda to byl nutný a hospodářským poměrům odpovídající vývoj**. Na rozdíl od Karáska (viz. výše) se Hodáč domnívá, že pokles kurzu z 6,56 postupně až na minimum 1,04 v listopadu roku 1921 nebyl ani zdaleka přirozený a „*byl vyvolán neznalostí a nedůvěrou ciziny i spekulací, jež se snažila vytěžit z rozvratu koruny československé, jako těžila z rozvratu rakouské koruny a později německé marky*“²⁷. Krize nastala 27. října 1921, kdy byla prohlášena mobilizace a proběhl návrat Karla Habsburka do Maďarska. Hodáč souhlasí s tím, jak se zachoval Bankovní úřad ministerstva financí, když bránil katastrofálnímu zhroucení československé koruny tím, že dával v Curychu k dispozici devizy a bral za ně z trhu československé koruny. V této fázi nemohlo jít

²⁶ Hodáč, F.: Ještě o československé koruně, O.n., ročník 1926

²⁷ Tamtéž.

o umělé zvedání kurzu už z toho prostého důvodu, že přes tyto intervence kurz nestoupal, nýbrž **klesal**. Šlo jen o to, aby pokles nebyl katastrofální.

Poté, co pominulo válečné nebezpečí a navrátila se politická důvěra v Československý stát, dostavila se také důvěra v československou korunu a ta začala na zahraničních trzích opět **stoupat**. Spekulace, která držela devizy, se zalekla prudkého stoupaní a pokoušela se je udat dříve než kurz koruny stoupne ještě více, čímž byl vzestup koruny ještě akcelerován. Bankovní úřad tyto devizy kupoval, uspokojoval a tedy i snižoval tím poptávku po československé koruně. To znamená, že nejen kurz uměle nezvyšoval, ale naopak bránil jeho prudkému vzestupu.²⁸ V únoru a březnu 1922 koruna opět zakolísala. Přírozená jarní potřeba importérů stlačovala kurz koruny směrem dolů. Tento kursový ústup podnítil opět spekulaci, která doufala, že bude těžit z jeho zpětného pohybu. Bankovní úřad opět intervenoval skupováním koruny a vykázané devizové zásoby klesly až na 332 mil. Kč ke konci března. Bankovní úřad tedy opět jen **bránil zhroucení koruny** a ani v tomto případě nešlo o umělé zvedání kurzu.

Aby Bankovní úřad mohl řádně provádět stabilizační politiku, potřeboval doplnit **devizové zásoby**, které byly téměř vyčerpány. Od začátku roku 1922 ministr zahraničí Edvard Beneš, spolu s finanční správou, jednali o opatření zahraničních úvěrů. Nakonec byla zajištěna „**anglická půjčka**“. Jednalo se o 8% úvěr ve výši 3,3 mil. britských liber a 14 mil. USD. Poté, kdy bylo jisté, že získáme tuto půjčku, došlo k obratu a kurz začal stoupat z hodnoty 1,92 v květnu 1922 až na říjnových 3,28. Tehdy Bankovní úřad nakupoval devizy, tedy nabízel koruny a tím zmírňoval vzestup kurzu a čelil tak spekulaci, která hnala kurz nahoru, protože počítala s jeho dalším vzestupem. Zásoby deviz, posíleny anglickou půjčkou, stouply na 1692 mil. ke konci října 1922.

Kritické období nastalo v září a říjnu 1922. Tehdy vyvstala otázka, má-li se udržovat **vysoký kurz**, který ve svém maximu činil 3,76 na new-yorské burze nebo jestli má být tato hodnota považována za **horní bod výkyvu**, který musel předcházet budoucí stabilizaci. V této chvíli začalo docházet ke sporům a jednotlivé skupiny volaly po různých postupech. Zástupci průmyslu a zejména průmyslu exportního veřejně prosazovali okamžitou stabilizaci kurzu a to na hodnotu kurzu 10 až 12 na

²⁸ Vykázané zásoby deviz klesly koncem listopadu 1921 na 489 mil., koncem ledna 1922 však stouply na 880 mil. Kč.

burze v Curychu. Odborná veřejnost se shodovala na přirozeném kurzu koruny kolem cca. 16. Rašín však ve svém boji o zvyšování kupní síly koruny prosazoval kurz vyšší (pomýšlel až na 25 švýcarských centimů) a protože zůstal neoblomným a podařilo se mu získat pro svou vizi politickou podporu, bylo rozhodnuto, že kurz bude udržován na výši **2,95 – 3,05 k americkému dolaru**. Bankovní úřad tedy jednal v souladu s tímto rozhodnutím a snažil se takto vysoký kurz udržet. V tomto bodě se tedy jednalo u **umělé udržování** vysokého kurzu, nikoliv o jeho umělé zvednutí. Devizová zásoba, obětovaná tomuto držení kurzu se scvrkala z 1692 mil. v říjnu 1922 na 408 mil. v lednu 1923.

Proti tomuto ospravedlňování vysokého kurzu se ozývá Rudolf Hotowetz. Tvrdí, že celé zvýšení kurzu bylo dopředu zákulisně naplánováno a jako důkaz že může posloužit „...dotaz, předložený už na začátku roku 1922 průmyslnické deputaci o účincích případného zvýšení kursu Kč na 14 centimů.“²⁹ Dále, že ani intendovaný kurz 25 centimů ani stabilizovaný kurz 16 centimů, **nebyly kurzy přirozené**, poněvadž naše hospodářství nemohlo ani tento nižší kurz přežít bez hlubokých otřesů. Podle Hotowetze nebylo zapotřebí výkyvu kurzu nahoru, aby byla koruna na určitém kurzu stabilizována a dodává, že i úřednické vládě Jana Černého se podařilo bez větších problémů udržet skoro celý rok korunu na kurzu **8 centimů** bez větších výkyvů. Tomu kurzu se přizpůsobilo celé hospodářství a zdravě fungovalo. Zdravě v tom smyslu, že přes jistou hospodářskou konjunkturu docházelo k přirozené eliminaci konkurence neschopných podniků (tedy fungoval institut bankrotu). A dodává, že i v Německu, Rakousku a Maďarsku se stabilizace obešla bez takto obrovských výkyvů, které mají pro hospodářství katastrofické důsledky.

Jak bylo tedy ukázáno, co do použitých metod a přístupů, rozhodně nepanoval v tomto výjimečném období měnové politiky širší konsensus. Jasnější a hmatatelnější byly ovšem důsledky, které se dotkly snad všech oblastí hospodářského života. Export, výroba a zaměstnanost velmi těžce nesly prudké zvýšení kurzu. Tvrdý byl také dopad na likviditu bank. Slabší banky se neudržely. Začaly nejprve snižovat svůj základní kapitál na krytí ztrát a když nepomohly ani fúze, žádaly výpomoc z vládních financí. Celkový počet bank v českých zemích se snížil z 38 na 31. Akciový kapitál zaniklých bank činil **175 mil. Kč**. Nejhuře dopadly Česká

²⁹ Hotowetz, R.: Ještě o československé koruně, O.n., ročník 1926. Rudolf Hotowetz byl ministrem pro zahraniční obchod v Tusarově vládě a později správcem tohoto ministerstva v období úřednické vlády Jana Černého.

průmyslová banka, Moravská agrární a průmyslová banka a Agrární banka československá, jejichž osud závisel na státní výpomoci. Byl zřízen **Všeobecný fond peněžních ústavů**³⁰ pro jejich sanování a také byly zavedeny mimořádné daňové úlevy.

Snad nejvýmluvnější jsou počty nezaměstnaných. Průměr nezaměstnaných za rok 1921 činil 72 tisíc osob a vyšplhal se přes 127 tisíc v roce 1922 až na 207 tisíc v roce 1923.

Ale již v prosinci 1922 se podařilo Aloise Rašína přimět k souhlasu, aby se Bankovní úřad vrátil k politice stabilizace kurzu. Bylo rozhodnuto, že stabilizace bude prováděna ne tehdejší výši kurzu, což odpovídalo cca. hodnotě 2,96 na newyorské burze. Hodáč k tomu dodává: *„Protože se dařilo tento kurz bez problémů udržovat a zároveň v hospodářském životě nastal klid a relativní stabilita, můžeme tedy tento kurz považovat za přirozený.“*³¹ **Formálně** vláda opustila koncepci deflační politiky na jaře 1925, kdy v důvodové zprávě k návrhu zákona o založení Národní banky Československé byl postulován striktní požadavek, aby banka stabilizovala kurz koruny „**na úrovni posledních dvou let**“, což bylo propočteno na úroveň mezi 2,90 až 3,03 amerického dolaru za 100 Kč na burze v New Yorku.

VII. BÚMF a Národní banka československá

VII.1. Bankovní úřad ministerstva financí

S provedením programu na odloučení československé měny od Rakouska-Uherska souvisela otázka, jakým způsobem naší novou měnu spravovat. Bylo nutné přistoupit k prozatímnímu řešení a tím se stalo, v březnu 1919, zřízení **Bankovního úřadu ministerstva financí** (BÚMF). Jednalo se v podstatě o nouzové řešení, o čemž svědčí i to, že Bankovní úřad nebyl zřízen ani zákonem, nýbrž pouze vládním nařízením.

³⁰ V letech 1924 až 1929 činily příjmy sanačního fondu 1 640 mil. Kč. Z toho dostaly velké peněžní ústavy 1 020 mil. Kč a zbytek připadl na spořitelny a záložny.

³¹ Hodáč, F.: Ještě o československé koruně, O.n., ročník 1926

Následným vládním nařízením z 12. května byl schválen status **Bankovního výboru** Bankovního úřadu ministerstva financí, jako vrcholného dohlížecího orgánu. Bankovní výbor spravoval oběh platidel a staral se o státní dluh. Také stanovoval výši úrokové míry u emisních úvěrů pro peněžní ústavu, vykonával tedy všechny funkce, které běžně náleží **centrální (emisní) bance**.

Vývoj měnové politiky, který spočíval v rukou Bankovního úřadu, respektive Bankovního výboru, závisel na jeho personálním složení a to opět vycházelo z politického uspořádání. Politický vývoj byl v první polovině dvacátých let poměrně chaotický a to se projevovalo i v střídání ministrů financí - tedy zároveň předsedů Bankovního výboru. Tabulka č.2 zachycuje střídání předsedů Bankovního výboru.

Tabulka č.2

Jméno	Funkční období	Zastávaný post
JUDr. Alois RAŠÍN	6.3.1919-8.7.1919	předseda bankovního výboru Bankovní úřad při ministerstvu financí
prof. Cyril HORÁČEK	10.7.1919-9.10.1919	
Kuneš SONNTÁG	9.10.1919-25.5.1920	
prof. dr. Karel ENGLIŠ	25.5.1920-19.3.1921	
Vladimír HANAČÍK	22.3.1921-26.9.1921	
Augustin NOVÁK	3.10.1921-7.10.1922	
JUDr. Alois RAŠÍN	9.10.1922-5.1.1923	
Ing. Bohdan BEČKA	25.2.1923-15.11.1925	

Instituce Bankovního úřadu ministerstva financí měla od svého počátku sloužit pouze jako přechodné řešení, které se protáhlo na delší dobu než se předpokládalo. Bylo však zřejmé, že správa měny musí být svěřena **regulérní centrální bance**.

VII.2 Národní banka československá

Na skutečnosti, že novou československou měnu musí ve své konečné podobě obhospodařovat regulérní emisní banka, se v šíři politického spektra, ale i mezi odbornou veřejností, shodovali téměř všichni. Dokonce i ti, kteří preferovali, aby správa měny zůstala v rukou státu, respektive vlády, souhlasili se zřízením cedulové

banky (jak se tehdy běžně centrální banka označovala), i když jakožto banky státní. Jelikož Bankovní úřad, přes četné střídání vlád a zejména ministrů financí, plnil funkci emisního místa poměrně obstojně, nutnost založení cedulové banky byla spatřována převážně v důvodech formálních. Zejména ve vztahu k zahraničí platilo, že jedině **fungující cedulová banka dodá v očích ciziny československé měně nutnou důvěryhodnost** a tím potažmo usnadní zamýšlenou stabilizaci kurzu, nutnou pro konsolidaci celého hospodářství a plánovaný přechod ke zlatému krytí koruny.

VII.2.1 Spory o formu centrální banky

Hledání konsensu nad konkrétní podobou budoucí cedulové banky už byla však problematičtější záležitost a zejména co do míry samostatnosti emisní banky se názory rozcházely. Výstižně se nad konkrétní podobou banky zamýšlí Cyril Horáček v článku *Má být budoucí naše banka cedulová státní neb akciovou* (O.n., ročník 1920), kde říká, že jako nejpádňější důvod pro soukromou akciovou cedulovou banku bývá uváděna její „*větší neodvislost od správy finanční a proudů politických*“. Je-li centrální banka státní, buď je přímo podřízena ministerstvu financí (což byl případ Bankovního úřadu), a nemá tedy práva ani možnosti vzpínat se jeho rozhodnutím, nebo je její nezávislost na státu vyřčena formálně. To ovšem praktickou nezávislost nezajišťuje, protože nepřímým způsobem může vláda vždy banku ovlivňovat. Tyto argumenty by dozajista, podle Horáčka, nahrávaly akciovému typu banky, ale zkušenost ukazuje, že **ani akciové banky nedokázaly v historii čelit nátlaku vlády**. Jako konkrétní příklad může posloužit bývalá Rakousko-Uherská cedulová banka, která hned na začátku války zrušila povinnost dvoupětinové kovové úhrady, zdanění přebytečných bankovek, zákaz obchodů se státem a vůbec vše, co zaručovalo stabilitu měny a uchování její hodnoty. Podobné zkušenosti se však týkají i ostatních akciových centrálních bank ve válčících státech. Tímto by mělo být řečeno, že v mírových dobách zdánlivá nezávislost akciových bank se **v krizových obdobích projevuje jako iluzorní**. Protože legislativní rozhodnutí, týkající se emise oběživa, organizace banky, jmenování její správy atd. vychází ze zákonodárného sboru toho kterého státu, důsledné nezávislosti banky může být dosaženo jen obtížně.

Dalším argumentem pro akciovou banku by, podle Horáčka, mohla být skutečnost, že akciová banka bude snadněji, protože ze soukromých zdrojů, opatřovat

kapitál nutný ke krytí bankovek. Tento argument však platil hlavně v minulosti, kdy jednotlivé státy nebyly samy schopny opatřit potřebný kapitál, nikoliv v době, kdy stát může snadno dosáhnout na zahraniční úvěr.

Protože emise bankovek se výrazně liší od ostatních bankovních obchodů a bankovky mají ze zákona závazný oběh, poskytnutím oprávnění k emisi bankovek postupuje stát, ve prospěch cedulové banky, část svého výsostního práva. Horáček se tedy na závěr vyslovuje pro **státní cedulovou banku** a správu měny srovnává s vykonáváním spravedlnosti, které také nenáleží do soukromých rukou.

V roce 1925, dříve než byla schválena novela zákona o Národní bance československé, přispěl svou studií³² Dr. Vladimír Dědek. Pokusil se o porovnání stanov většiny, tehdy fungujících, cedulových bank. Tehdy mělo státní cedulové banky **pouze pět států** a z toho čtyři ležely na pobřeží Baltického moře - Švédsko, Rusko, Finsko a Lotyšsko.³³ Nejednalo se, podle Dědka, o náhodu, ale o skutečnost, že těmto státům posloužila za vzor švédská státní cedulové banka, která byla založena již v roce 1668 a byla tedy nejstarší cedulovou bankou vůbec, starší dokonce než centrální banka anglická. Všechny státní banky mají povinnost zdarma obhospodařovat státní kasu, ale možnost úvěrovat státní potřeby je vždy nějakým způsobem omezena. Např. je lombard státních papírů dovolen jen se zvláštním schválením bankovní rady nebo je výše úvěru pro stát omezena např. dvojnásobkem základního kapitálu banky. To, že švédská banka a banky, které byly založeny po jejím vzoru, plní dobře funkci centrální banky, je dáno v první řadě tradicí a národní zvyklostí a také přímo do ústavy vtěleným a velmi propracovaným systémem jmenování členů bankovního, kontrolního a dalších výborů. Vladimír Dědek tak upozorňuje na to, že nesvobodná státní cedulová banka, měla-li by se takovou stát naše budoucí centrální banka, nebude mít tyto předpoklady dané tradicí, a proto se přimlouvá za **akciovou formu československé cedulové banky**. Už sama skutečnost, že v okolních státech kontinentální Evropy je akciová forma centrální banky běžná, přispěje k důvěryhodnosti této základní instituce měnové správy.

³² Dědek, V.: Několik poznámek k organizaci cedulových bank, O.n., ročník 1925

³³ Pátým státem se státní cedulovou bankou bylo Bulharsko.

VII.2.2 Založení Národní banky československé

Ještě na jaře 1920 organizoval tehdejší ministr financí Kuneš Sonntág porady, kterých se účastnili přední představitelé ekonomického myšlení, ale i odborníci z praxe. Jednalo se o definitivní podobě budoucí emisní banky a výsledkem těchto porad byl **Zákon o akciové bance cedulové**, který byl přijat Národním shromážděním 14. dubna 1920. Tento zákon měl 142 paragrafů a velmi podrobně určoval zásady pravidla vydávání bankovek, krytí jejich emise a účast státu. Obsahoval také stanovy banky, tedy její formu a kapitálové vybavení, správu banky, jednací řád bankovní rady, pravidla jednání valné hromady akcionářů atd.

Přestože tento zákon vznikl přijatelnou formou konsensu, na kterém se podíleli lidé fundovaní, mnozí k němu měli výhrady. V. Dědek³⁴ např. upozorňuje, že pokud by naše Národní banka československá měla být aktivována v té podobě, jak její organizaci určuje zákon z 14. dubna 1920, jednalo by se v podstatě o **banku nesvobodnou**. Smysl akciová banky má spočívat v tom, že moc státu i moc akcionářů jsou v rovnováze, zejména při jmenování osob, které budou banku řídit. Ale jmenování členů vedoucího správního orgánu naší banky – **bankovní rady**, která má mít ,vedle guvernéra, dalších devět členů, tuto rovnováhu nesplňuje. Guvernér a tři členové rady mají být, na návrh vlády, jmenování prezidentem. Zbývajících šest členů má být sice voleno valnou hromadou akcionářů, ale **vyžaduje schválení vlády**.³⁵ Vládní schválení podle §71 zmíněného zákona má však vyžadovat i jmenování členů **revidujícího výboru**, jehož posláním má být obchodní a účetní kontrola ve jménu akcionářů. Takovéto ustanovení, podle Dědka, neobsahují ani stanovy koloniálních bank a ani bývalá Rakousko-Uherská banka, jejíž organizace inspirovala stanovy naší banky, toto opatření neznala. Dále má být v naší cedulové bance pro vzoru Rakouska-Uherska zřízen **rozhodčí soud**, u něhož má bankovní rada, i její členové jednotlivě, podávat stížnosti v případě, že by stát nutil banku k poskytnutí úvěru bez příslušného obchodního zajištění, případně by jinak bance překážel v plnění jejích závazků. Stejný orgán mají i rakouská, maďarská a polská banka, ale pouze v našem návrhu zákona je dodatek: „*Ohrožuje-li usnesení v odpor*

³⁴ Dědek, V.: Několik poznámek k organizaci cedulových bank, O.n., ročník 1925

³⁵ Takto podmíněnou moc akcionářů měla ve svých stanovách jen Jihoafrická cedulová banka.

*vzaté veřejný zájem státní, rozhoduje vláda.*³⁶ Tento dodatek ale zpochybňuje celou instituci rozhodčího soudu.

Banka si však na své faktické zřízení musela ještě počkat. S tím ostatně zákon z 14. dubna 1920 počítal. V zákoně byla vláda zmocněna, aby zřídila cedulovou akciovou banku v době, kdy k tomu budou dány **hospodářské předpoklady**. A k naplnění těchto předpokladů nedocházelo po celou první polovinu dvacátých let. Mimo jiné nebyla pro novou banku k dispozici **potřebná aktiva v podobě zásob měnového zlata a devizových rezerv** (ty spotřeboval Bankovní úřad ministerstva financí v boji o udržení vysokého kurzu – viz. kapitola „deflační období“). Velkým břemenem byl také vnitřní **státovkový dluh**, který vznikl z nekrytého oběživa na počátku existence republiky. Teprve tehdy, když se vláda na jaře 1925 rozhodla formálně ukončit deflační politiku a přejít ke koncepci měnové stabilizace, bylo rozhodnuto, že nastaly ony hospodářské předpoklady pro založení emisní banky.

Zákon o emisní bance z dubna 1920 však musel být mírně upraven, a to novelou bankovního zákona, která byla 23. dubna 1925 přijata Národním shromážděním. S připravovanou novelou zákona panovaly mezi veřejností obavy, že zároveň se zřízením cedulové banky bude zavedena také zlatá měna v poměru např. 6:1 (zlatá měna byla tehdy zavedena v Anglii, Rakousku i Německu). Lidé ve strachu z devalvace nakupovali nábytek, koberce, cenné papíry i pozemky. V *Rozhledech* (O.n., ročník 1925) se můžeme dočíst, že jakmile se tehdy v názvu nějaké přednášky „objevila spojitost s otázkou valutní“, hned byly přednáškové sály zaplněny. Spekulanti ani veřejnost nevěděli, co mohou v souvislosti se zřízením cedulové banky očekávat. Hlavní změna bankovního zákona však spočívala ve stanovení akciové jistiny banky ve zlatých dolarech a ve vyhrazení třetiny akcií pro stát. Také došlo ke změně názvu banky na „**Národní banku československou**“. Banka pak zahájila svou činnost 1. dubna 1926, na základě vyhlášky ministra financí Karla Engliše.

³⁶ Dědek, V.: Několik poznámek k organizaci cedulových bank, O.n., ročník 1925

VII.2.3 Vztah Národní banky ke státu

Národní banka československá - jakožto akciová společnost - měla být tedy nezávislá na státu, ale protože se jednalo o instituci mimořádně významnou pro chod celého hospodářství, musely být vztahy banky a státní zákonodárné i výkonné moci upraveny jak přímo zákonem o Národní bance československé, tak i **zvláštní smlouvou**, uzavřenou mezi státem a NBC. Vztahem Národní banky a státu se zabýval Antonín Basch.³⁷

Smlouva byla uzavřena v době, kdy banka prováděla likvidaci Bankovního úřadu ministerstva financí, jehož agendu převzala. Uzavření podobné smlouvy bylo běžné ve všech státech, jejichž měnu obhospodařovala autonomní akciová emisní banka. Smlouva byla uzavřena 2. února 1927 a skládala se z všeobecných a zvláštních ustanovení. Ve všeobecné části bylo důležité ustanovení, že „*Ministerstvo financí bude slyšeti Národní banku československou při jednáních o normativních a jiných závazných opatření, týkajících se měny, úvěru nebo mincovnictví.*“³⁸ **Toto ustanovení mělo bance zaručit vliv na hospodářskou a finanční politiku státu.** Guvernér byl sice jmenován na návrh vlády, ale jednání vlády se nezúčastňoval a ani nepodával jakékoliv zprávy o činnosti banky Poslanecké sněmovně nebo Senátu. Ze zákona však bylo Národnímu shromáždění vyhrazeno určovat zlatý obsah koruny, pravidla zlatého krytí a normy devizové vázanosti.

Další ustanovení smlouvy bance určovalo, které směnky může eskontovat. Jednalo se pouze o **směnky vzniklé na základě skutečných obchodů** (obchodní směnky), a to splatné do maximálně 92 dnů. Výjimku tvořily zemědělské směnky, které mohly být splatné do 182 dnů³⁹, musely však být podepsány alespoň jedním zemědělcem nebo družstvem. Finanční směnky Národní banka eskontovat nesměla. Na tomto místě je nutné připomenout, že **význam obchodní směnky postupně upadal**, jak to dokládají i slova Viléma Pospíšila: „*Válečné hospodářství způsobilo zejména u nás, že poklesl význam obchodní směnky jakožto úvěrního nástroje a její*

³⁷ Basch, A.: Úmluva mezi státem a Národní bankou československou, O.n., ročník 1927

³⁸ Tamtéž.

³⁹ To vyplývalo ze sezónního charakteru zemědělství.

význam jako podklad pro emisi bankovek. Je tím taky zmenšena možnost a účinnost ovládní peněžního trhu prostřednictvím oficiální diskontní sazby.“⁴⁰

Ve zvláštních ustanoveních bylo dojednáno, že ty úvěrové obchody, které nejsou likvidní a krátkodobé povahy a nevyhovují tedy měnovým účelům, převezme Národní banka československá jen do správy, za účelem **jejich likvidace**. Jednalo se v zásadě o **lombardní zápůjčky**, které převzal Bankovní úřad ministerstva financí po Rakousko-Uherské bance a jejichž podkladem byly převážně **válečné půjčky**. Celkem se jednalo o 808 mil. Kč a ve výkazu Národní banky k 31.3. 1927 již byl tento obnos snížen na 562 mil. Kč. Počítalo se s tím, že tento dluh bude splacen do roku 1931.

VII.2.3.1 Problém státního dluhu

Národní banka československá podle smlouvy, kterou uzavřela se státem, také převzala **správu státního dluhu**. Ten převzal Československý stát po Rakousku-Uhersku ve formě obíhajících bankovek Rakousko-Uherské banky, pokladničních poukázek a žirových účtů, v celkové hodnotě 10 190 mil. Kč. K splacení tohoto dluhu měl sloužit **výnos dávky z majetku a z přírůstku majetku**. Původně byl tento výnos odhadován na 10 mld. - to by odpovídalo výši státního dluhu. Výnos dávky z majetku však neplnil očekávání a navíc byl státem používán i k jiným účelům.

Novela zákona o Národní bance z roku 1925 umožnila, aby výnosu z majetkové dávky mohlo být - ze 2/3 - použito na splácení bonů, vzniklých záměnou za 6% státní pokladniční poukázky, vydané v roce 1921. Další bony však již nesmí být vydávány. Tyto peníze musí ministr financí vracet na původní účel - splácení státního dluhu, a to ve výši ročních uspořené úroků z proplacených bonů.

Do 31.3. 1926 bylo celkem splaceno 5224 mil. Kč státního dluhu – tedy asi polovina. Zbýlý očekávaný výnos z majetkové dávky byl už pouhých 1 500 mil. Kč, což na pokrytí zbytku státního dluhu nestačilo. A navíc, „*mnoho států*

⁴⁰ Pospíšil, V.: Národní banka v roce 1927, O.n., ročník 1928

v poslední době splatilo velkou část svého státního dluhu buď zahraniční půjčkou nebo z mimořádných výnosů.“⁴¹

Problém pro Národní banku československou tedy spočíval v tom, že nemá **dostatečný vliv** na tu část oběživa, která je „kryta“ státním dluhem a nemůže tedy řádně vykonávat peněžní politiku. Na to si stěžoval i guvernér Národní banky V. Pospíšil: *„Z hlediska zvýšení plynulosti peněžního trhu jest nepružná položka státního dluhu příliš vysokou.“⁴²*

Československý stát se tedy ve smlouvě s Národní bankou zavázal, že po dobu 15 let - tedy do roku 1941 - bude Národní bance připisovat **77 mil. Kč ročně**, a to zejména z příjmů z Národní banky. Navíc dalších **33 mil. ročně** z daňových výnosů stí, že banka musí, minimálně za stejnou částku ročně, nakupovat zlaté krytí. V. Pospíšil však i toto tempo splácení považoval za nedostačující a sliboval, že Národní banka se bude zasazovat za jeho rychlejší splácení. Ještě v roce 1926 bylo oběživo kryto státním dluhem z 59,4 %. Tento podíl postupně klesal, až na 44,9 % v roce 1930.

VIII. Přejít ke zlaté měně

Období, kterým se zabývám, končí rokem 1929, který také uzavírá snahu tvůrců měnové politiky o převedení československé koruny na zlatý základ. Stabilizace měnového vývoje v druhé polovině 20. let, vyrovnaný státní rozpočet, příznivý vývoj platební bilance a celková hospodářská konjunktura vytvořily příznivé podmínky k tomu, aby československá koruna byla spojena se zlatem. Československá republika tak mohla být zařazena mezi **země zlatého standardu**.

Karel Engliš a jiní měnoví teoretici nepovažovali období, kdy cena zlata na světových trzích není stálá a projevují se tendence k jejímu zvyšování (způsobené odlivem zlata do USA a v Evropě zejména do Francie, která také zavedla zlatou měnu), za vhodné k přechodu ke zlatu.

Celý měnový vývoj dvacátých let však naplňoval koncepci prosazenou Aloisem Rašínem, jehož kroky při vytváření zlaté a devizové rezervy směřovaly ke

⁴¹ Basch, A.: Úmluva mezi státem a Národní bankou československou, O.n., ročník 1927

⁴² Tamtéž.

zlatému krytí. Z teoretiků byl největším zastáncem přechodu na zlato Cyril Horáček, ale i guvernér Národní banky československé Vilém Pospíšil spatřoval ve zlatém krytí nutnost: „*Přestože je naše měna po dobu pěti let jednou z nejstálejších měn na světě, stejně musíme, jako zbytek světa mířit k zavedení řádné měny zlaté, pokud se týče zlaté měny devisové. Jak Engliš zdůrazňuje, bude to pro naše obyvatelstvo prakticky bez významu, naše jednotka ani její zlatý obsah se nezmění. Celkově minuly doby překvapení ve věcech měnových.*“⁴³

Navíc, „*podle původního ustanovení Youngova plánu mohly býti k účasti na Reparační bance připuštěny jen státy, jejichž měna byla stabilisována na podkladě zlata nebo na podkladě zlaté devisy, tedy které měly měnu zlatou nebo zlatou měnu devisovou.*“⁴⁴ Tedy k upisování akcií Reparační banky mohly být připuštěny jen země „*jejichž měna vyhovuje praktickým požadavkům měny zlaté nebo zlaté měny devizové*“ a „*ačkoliv naše měna byla stabilizována nepřímo v poměru k plnohodnotným cizím měnám podle zákona č. 102 z roku 1925 ... nebyla z hlediska mezinárodních zvyklostí ...pokládána za měnu zlatou, ani za zlatou měnu devisovou, poněvadž nebyl vyjádřen zákonný poměr koruny ve zlatě.*“⁴⁵

Tedy i z praktických důvodů se směr na zavedení zlaté československé koruny nakonec prosadil. Stalo se tak opatřením Stálého výboru Národního shromáždění ze 7. listopadu 1929 a toto opatření nabylo platnosti 27. listopadu 1929. V zákoně ze 7. listopadu bylo stanoveno:

- §1: „*Koruna československá (Kč) jako dosavadní jednotka měny Republiky československé jest hodnotou rovna 44, 58 miligramů ryzího zlata.*“ Tato relace odpovídala hodnotě 100 Kč = 2, 9269 \$, což odpovídalo skutečnému poměru koruny k dolaru tak, jak se v posledních letech ustálil.
- §2: „*Národní banka Československá jest povinna na této zákonné úrovni udržovat kurs svých bankovek.*“
- §3: „*Banka jest povinna kupovat u svého hlavního ústavu v Praze a u filiálek, které k tomu určí, zlato v poměru 1 Kč za 44,58 miligramu, nabídne-li*

⁴³ Pospíšil, V.: Národní banka v roce 1927, O.n., ročník 1928

⁴⁴ *Rozhledy*, O.n., ročník 1929, s. 944

⁴⁵ Tamtéž, s.944

*prodavač v množství nejméně 12 kg ryzího zlata, a má právo při takovém nákupu srazit si toliko zkušebné a podle sazby státní mincovny ražebné.*⁴⁶

Byla u nás tedy zavedena zlatá měna ve formě **měny zlaté devizy**, přičemž při kritériu toho, co je zlatá deviza se vycházelo ze složení kovové, respektive zlaté úhrady. *„Podle §6 nového zákona mění se jak způsob výpočtu, tak i složení zlaté úhrady. Pokud jde o způsob výpočtu, bude nyní brán za základ skutečný oběh (tedy oběh bankovek a žirové pohledávky), aniž by se odečítal státovkový dluh. Do úhrady bude počítáno nyní pouze zlato – stříbro se tedy z úhrady vylučuje – a pak cizí hodnotné bankovky, kurantní mince a devizy na hodnotné měny. Výše úhrady zákonem předepsaná musí do konce r. 1929 činiti 25%, do konce r. 1930 pak 30%, do konce r. 1935 a od té doby nejméně 35%.*⁴⁷ S tím, že nejméně polovina zákonem předepsané zlaté úhrady měla být tvořena zlatem.

IX. Státní finance

Finanční hospodaření Československé republiky začínalo velmi zmatečně - daně, dávky a poplatky byly vybírány ještě podle **rakousko-uherského sazebníku**. Existovala také specifická potřeba výdajů – náklady na repatriaci legionářů, náklady spojené s obranou Slovenska proti vpádu vojska Maďarské republiky rad, platby válečným invalidům, zřizování orgánů státní správy atd. Rozpočet na rok 1919 fungoval jen jako provizorium a až v červnu 1919 byl schválen skutečný rozpočet na rok 1919. Dále se v průběhu dvacátých let forma rozpočtů několikrát měnila a jejich srovnávání není proto jednoduché. Poměrně podrobně se tím zabýval Jaromír Berák ve studii *Daňovým fiskalismem ke stabilizaci československých státních financí* (O.n., ročník 1928). Pohyb rozpočtových čísel v prvních deseti letech může výstižně ukázat tabulka č.3, kterou jsem převzal právě ze studie Jaromíra Beráka.

⁴⁶ K zavedení přímé volné směnitelnosti bankovek za zlato však nikdy nedošlo.

⁴⁷ *Rozhledy*, O.n., ročník 1929, s. 945

Tabulka č.3, v miliardách Kč

Rok	Souhrn vydání		Souhrn příjmů		Schodek nebo přebytek	
	preliminovaných	skutečných	preliminovaných	skutečných	preliminovaných	skutečných
1919	8,615	7,449	3,710	7,555	- 4,906	+ 0,106
1920	14,397	13,932	10,331	14,258	- 4,065	+ 0,326
1921	18,026	19,558	17,299	21,894	- 0,728	+ 3,326
1922	19,813	20,496	18,884	20,266	- 0,929	- 0,226
1923	19,371	18,287	18,812	16,619	- 0,559	- 1,668
1924	16,994	18,544	16,391	16,008	- 0,603	- 0,536
1925	9,574	11,157	9,301	10,939	- 0,272	- 0,218
1926	9,710	11,117	10,086	13,470	+ 0,375	+ 2,353
1927	9,703	-	9,723	-	+ 0,020	-
1928	9,536	-	9,562	-	+ 0,026	-

Na jednu stranu máme čísla státních příjmů a výdajů tak, jak je předpokládá rozpočet na ten který rok, ta však mnohdy neukazují skutečný poměr státních příjmů a výdajů tak, jak je Národním Shromáždění předkládal ex post **Nejvyšší kontrolní úřad**. Disparita je částečně způsobena tím, že do „skutečných příjmů“ jsou zahrnuty také výtěžky státních úvěrových operací. Ty ale nedosahovaly velkých čísel a „nemění ničeho na faktu, že v hospodaření státu číslic preliminovaných se příliš nedbalo.“⁴⁸

V roce 1919 se nejprve hospodařilo podle **rozpočtového provizoria** z roku 1918 a až v červnu 1919 byl schválen rozpočet na rok 1919. Jím předpokládané výdaje se však ukázaly jako nedostatečné a **rozpočtový výbor** je musel zvýšit - rozpočtovým dodatkem ke konci roku 1919 - o další dvě miliardy. Výdaje tehdy stouply hlavně díky připojení Podkarpatské Rusi.

Pro způsob, jak se tehdy hospodařilo mohou být charakteristická slova Aloise Rašina: „*Docílití rovnováhy v rozpočtu na rok 1919 se nepovedlo, poněvadž Národní shromáždění sice ochotně povolovalo výdaje, často bez debaty a za 24 hodin, ale daně předložené 13. května 1919 buď vůbec nevyřídilo, nebo po poletním rozmýšlení a zatím utíkaly miliony. Teprve nezdar půjčky ukázal, že je neschůdná tato cesta a nechce-li se šetřit, musí přijít nové daně a zvyšování starých. Nakvap rozmnožovány*

*finanční předlohy daňové, předlohy často svrchovaně fiskální, ani pro r. 1920 nedocílono rovnováhy přes to, že počítáno s výtěžky z vývozu následkem nízkého kurzu koruny a nepočítáno se vzrůstem výdajů následkem tohoto nízkého kurzu.*⁴⁹

Pro rok 1921 byla forma rozpočtu **zásadně změněna**. Rozpočet byl rozdělen na dvě části - na rozpočet **vlastní** a **investiční**. Tyto rozpočty byly odděleny v tom smyslu, že příjmů **vlastního rozpočtu** nesmělo být použito k **investičním výdajům**. Hospodářské investice byly hrazeny úvěrem, který byl umořován právě z rentability těchto investic. Berák k tomu dodává, že z investičního rozpočtu byly hrazeny i investice např. do škol nebo kasáren a ty mohly být jen těžko rentabilní.

Rozpočet pro rok 1923 také prodělal jisté změny. Rozpočty státních podniků, které byly dříve součástí státního rozpočtu, zde byly uvedeny jen jako salda jejich příjmů a výdajů - byly tedy od státního rozpočtu odděleny. Hlavně však **došlo k obratu v rostoucím trendu rozpočtu** – rozpočet na rok 1923 byl o 0,5 mld. nižší, než rozpočet na rok 1922. Rok 1923 byl tak první známkou v obratu státního hospodaření. Šlo tehdy o snížení výdajů hlavně na úkor státních zaměstnanců.

Od sklonku roku 1925 zastával Karel Engliš post ministra financí v znovu zvolené vládě všenárodní koalice pod vedením Antonína Švehly. Předseda vlády i prezident T.G. Masaryk patřili mezi stoupence Englišova výkladu národohospodářské teorie. Přišel tedy čas, kdy mohl svá teoretická východiska uplatnit při řízení národohospodářské politiky.

V říjnovém čísle časopisu O.n.(ročník 1926) vyšel Englišův článek ***Státní finanční soustava***, ve kterém zdůrazňuje, že pro řádnou finanční politiku nestačí dodržovat zásadu vyrovnaného státního rozpočtu, ale podstatná je také velikost státního rozpočtu jako takového. Dále rozdělil celkovou sumu státem uvalených daní na daně **obchodové** a daně **spotřební**. Obchodové daně jsou všechny ty, které přecházejí do nákladů při výrobě statků - zejména daň z uhlí pro výrobu, daň z obratu a daň z dopravy. Spotřební daně naopak zatěžují až finální výrobek. Problém vidí Engliš v příliš vysokých obchodových daních, které ve svém součtu tvoří dvě pětiny celkových státních daní. Obchodové daně totiž chápe jako **soutěžní činitel s cizinou** a jejich nadměrná výše tedy zhoršuje naši konkurenceschopnost na

⁴⁸ Berák, J.: Daňovým fiskalismem ke stabilizaci československých státních financí, O.n., ročník 1929

⁴⁹ Rašín, A.: Můj finanční plán, Praha 1920, in Berák, J.: Daňovým fiskalismem ke stabilizaci československých státních financí, O.n., ročník 1929

zahraničních trzích. Spotřební daně při přechodu zboží přes hranice odpadají, nejsou tedy exportním hendikepem. Vzhledem k tomu, že Československá republika je vývozní země, navrhuje Engliš snížení obchodových daní na minimum. Dále chápe, že restrikce rozpočtů není možná a proto musí nastoupit jejich stabilizace a dodává, že „*novým důležitým výdajům musí ustoupit nedůležité výdaje v rozpočtu již obsažené*“⁵⁰. Také připomíná, že státní rozpočet příliš zatěžuje **obsluha státního dluhu** a ukazuje, jak v jeho rozpočtu na rok 1927 je určeno pro službu státního dluhu 2,5 mld. korun, z toho 600 mil. na splátky a amortizaci dluhu. Této splátce odpovídá ročně asi 50 mil. úrokové služby, což by, podle Engliše, během deseti let znamenalo pokles dluhu o 6 miliard a pokles úrokové služby o 500 milionů.

Proti Englišovu údajnému přeceňování aktivity obchodní bilance vystoupil František Modráček (O.n., ročník 1926, s.686) s tím, že není nutné se soustřeďovat jen na zahraniční trhy, když naše země má **dostatečně objemný tuzemský trh**. To však neodpovídalo struktuře československého průmyslu, kde převládal textilní, sklářský, cukrovarnický atd. průmysl, jehož produkce dříve zásobila téměř celé Rakousko-Uhersko a nyní by se měla spokojit pouze s tuzemským odbytištěm.

Englišovu liberálnímu ekonomickému pojetí v té době odpovídala i politická situace - Antonín Švehla na jednom ze svých veřejných vystoupeních prohlásil, že „...*základem i sociálního státu musí být rentabilita podnikání.*“ - a při přípravě rozpočtu na rok 1927 se mu podařila prosadit zásadní rozpočtová a daňová reforma.

Státní rozpočet se, dle reformy, dělil na:

- **Oddíl vlastní finanční správy státu.** Tento oddíl tvořil jádro rozpočtu - byly zde uvedeny výdaje na státní správu, vzdělání, zdravotnictví, obranu atd. a jejich úhrada v daních.
- **Oddíl hospodářských subjektů státní správy na principu nevýdělečného financování** (tj. podíl samosprávných svazků na daních a skupina výdajů s poplatkovou úhradou). Tedy ty subjekty státního sektoru, které poskytovaly služby prostě za úhradu nákladů – například za užívání silnic, kanalizací, za spotřebu vody atd.

⁵⁰ Engliš, K.: Státní finanční soustava, O.n., ročník 1926

- **Oddíl státních podniků**, ve kterém byly zahrnuty výsledky hospodaření státních podniků - tedy subjektů sice ve vlastnictví státním, ale fungujících v podstatě na komerčních principech.
- **Oddíl správy státního dluhu**, a to vnitřního i zahraničního.

Všechny čtyři oddíly umožňovaly jasný pohled do principiálně odlišných financí státu a byly pro výsledný finanční součet propojeny svými saldy.

V dalším svém článku, *Rozpočet na rok 1928* (O.n., ročník 1927), Engliš rozebírá formální stránku rozpočtu i jeho rozsah a přiznává, že přestože se díky reformě podařilo rozpočet stabilizovat - rozpočet na rok 1928 byl o 12 milionů menší než rozpočet na předchozí rok - není zatím, v zájmu zachování finanční rovnováhy, možno výrazněji snížit obchodové daně, jež stále představují cca. 38 procent všech daní. Před snížením obchodových daní je nutné dále **omezovat veřejné výdaje**, „čehož lze očekávat z oddlužování a snižování břemene úrokového, ze zhospodárnění veřejné správy, zvláště důsledkem nové platové soustavy a konečně z opadávání poválečných úkolů, zejména péče o invalidy“⁵¹. Ovšem hlavní problém zde představuje samospráva. Samosprávní výdaje se nejen nepodařilo stabilizovat, ale každoročně narůstají - zejména výdaje obcí.

Stejně nedostatky veřejných financí, v článku *Výše československého rozpočtu* (O.n., ročník 1927), zdůrazňuje i Jaromír Berák. Navíc se zaobírá situací **státních podniků**. Ukazuje, že přínos státních monopolů i ostatních státních podniků do státního rozpočtu je relativně velmi malý ve srovnání s jejich počtem a vůbec hospodářskou kapacitou. Ze státních monopolů je řádně ziskový jen **monopol tabákový**, kdežto ČSD jsou přímo ztrátové. Ostatní státní podniky - zejména státní lesy a bane - jsou znatelně méně rentabilní než srovnatelné podniky provozované soukromě. Berák se tedy domnívá, že **většina státních podniků by měla přejít do soukromých rukou**, a předpokládá, že daňový přínos do státního rozpočtu takto zprivatizovaných podniků by výrazně převýšil výnosy, kterých dosahují tyto podniky ve státních rukou.

Až do roku 1927 byl v Československu vlastně používán daňový systém převzatý po Rakousku-Uhersku. Ten byl zastaralý, nepřehledný a po celou první

polovinu dvacátých let „nastavovaný“ řadou dalších právních předpisů. Navíc byl odlišný v Českých zemích, na Slovensku a na Podkarpatské Rusi. Englišova daňová reforma provedla **územní i předmětné sjednocení** a zavedla nový systém státních a samosprávných přírážek a také nově upravila dotační politiku pro obce, okresy a země. Snad mohu jen dodat slovy K. Půlpána, že „Englišova daňová reforma je odborníky hodnocena jako vynikající a přežila v podstatě až do roku 1953, kdy se u nás plně ustavil systém CPE.“⁵²

⁵¹ Engliš, K.: Rozpočet na rok 1928, O.n., ročník 1927

⁵² Půlpán K. : Nástin českých hospodářských dějin, Praha , Karolinum 1993

X. Závěr

Snahou mojí práce nebylo posoudit měnový a finanční vývoj Československé republiky v první dekádě její existence z pohledu historického odstupu, ale zachytit problémy měnové a finanční politiky tak, jak je prožívali tehdejší hlavní představitelé ekonomického myšlení a realizátoři hospodářské politiky, kterým k vyjádření jejich názorů a postojů posloužil ,mimo jiné, právě časopis Obzor národohospodářský.

V průběhu 1919 až 1929, kterými jsem se zabýval, vzniklo několik zásadních otázek spojených s měnou, kolem kterých se články v časopise soustřeďovaly. Nejprve vyvstala otázka, jak se vypořádat s **poválečnou inflací**. Mildschuh navrhol devaluaci v poměru 2:1, Horáček v poměru 4:1, kdežto Rašín a mnozí jiní považovali devaluaci za nespravedlivou. Všichni se shodovali na tom, že měna musí být osamostatněna. Rašín do časopisu v příslušných letech nepsal, ale nejprve jeho skutky a později jeho odkaz, byly v časopise často komentovány.

Dalším tématem bylo období **deflační politiky**, během nějž došlo k výraznému vzestupu kurzu koruny na zahraničních trzích. O tom, nakolik bylo zvednutí kurzu oprávněné, proběhl na stránkách časopisu zajímavý spor mezi šéfredaktorem F. Hodáčem a R. Hotowetzem.

Určitá diskuse také probíhala nad formou **cedulové banky**. Jestli měla být státní nebo akciovou a jakým způsobem by měl být upraven její vztah ke státu. S tím souvisel i problém státního dluhu, který podle Antonína Bascha „*nebyl skutečným dluhem, protože neměl věřitele.*“⁵³

V průběhu celých dvacátých byla také řešena otázka, jakým způsobem upravit **měnu ve vztahu ke zlatu**. Mezi jinými, hlavně Horáček stále zdůrazňoval nutnost zlatého krytí, ale i z článků jiných autorů vyplývalo, že měnu podloženou zlatem často považují za samozřejmost nebo její nutnost uznávají s ohledem na ostatní státy. Horáček psal do časopisu v průběhu celých let 1919 - 1929 a právě měnová problematika byla jeho doménou. Horáček tak svými názory částečně určoval celkové „vyznění“ časopisu a ne ve všem s ním souhlasím, netroufám si však hodnotit jeho ekonomické myšlení.

⁵³ Basch, A.: Úmluva mezi státem a Národní bankou československou, O.n., ročník 1927

Také finanční otázky, zejména problémy **státního rozpočtu**, byly tématem mnoha příspěvků. Engliš v době, kdy zastával funkci ministra financí, často ve svých článcích rozebíral problematiku státních financí a každý rok psal do O.n. jakousi „průvodní zprávu“ k rozpočtu na daný rok, ve které jasně vysvětlil důvody jeho výše a struktury i problémy, které se zatím nepodařilo odstranit. To platí i pro Viléma Pospíšila v pozici guvernéra Národní banky. Ten také, např. v článku **Národní banka v roce 1927** (O.n., ročník 1928), dokázal zřetelně vylíčit problémy, s kterými se banka potýkala. Guvernér dnešní centrální banky jistě nemůže bez rozmyslu zveřejnit její záměry, ale určitá poctivost, která panovala v mnoha textech, publikovaných na stránkách O.n., je obdivuhodná.

Kromě jednotlivých článků, jsem ve své práci také čerpal z **Rozhledů**. Ty mi posloužily jako velmi podrobná „kronika“ hospodářského života první republiky. Pod jednotlivými *Rozhledy* není v časopise uveden autor, ale Horáček v článku **Josef Gruber** - který napsal do O.n. poté, kdy Gruber zemřel - zdůrazňuje, že většinu *Rozhledů* psal právě Gruber.

Časopis *Obzor národohospodářský* sloužil tehdejšími ekonomickým teoretikům i politikům jako tribuna, na které mohly svobodně představovat své ekonomické myšlení a je tedy cenným zdrojem poznání vývoje tohoto myšlení i hospodářských dějin Československa. Téma měnové a finanční politiky je jen drobnou částí z velkého množství zajímavých okruhů, na které jsem v časopise narazil.

Prameny a literatura:

- **Obzor národohospodářský**, ročníky XXIV – XXIV (1919 -1929), Praha, nakladatelství J. Otto spol. s r.o.
- Vencovský, F.: Dějiny českého ekonomického myšlení do roku 1948, Brno, Masarykova Univerzita 1997
- Vencovský, F.: Karel Engliš, Brno, Masarykova Univerzita 1993
- Vencovský, F.: Měnová politika v české historii, Praha, ČNB 2001
- Vencovský, F. a kolektiv: Dějiny bankovníctví v českých zemích, Praha Bankovní institut 1999
- Půlpán, K.: Nástin českých hospodářských dějin, Praha, Karolinum 1993
- Lacina, V.: Hospodářská politika československého státu a podnikání ve dvacátých letech 20. století, in Moderní dějiny, sborník k dějinám 19. a 20. století, Praha, Historický ústav 1996
- Bělina P., Pokorný J. a kol.: Dějiny Zemí Koruny České II., Praha, Paseka 1998

Abstrakt:

V ročnících 1919 - 1929 časopisu Obzor národohospodářský jsem se zaměřil na ty články, které se dotýkají problémů měnové a finanční politiky Československé republiky. Počínaje rokem 1919, kdy proběhla měnová reforma a byla zavedena nová měna, zažívala Československá republika specifický vývoj měnové a finanční politiky. Snažím se zachytit tento vývoj tak, jak se zrcadlil na stránkách časopisu, s důrazem na ty procesy, ve kterých se projevovaly rozpory. Jedná se zejména o měnovou reformu v roce 1919, následné deflační a stabilizační období měnové politiky, vznik Národní banky československé a vývoj státních financí do roku 1927, kdy byla provedena rozpočtová a daňová reforma.

Abstract:

In the volumes 1919 to 1929 of the journal Obzor národohospodářský, I picked those articles up, which are related to the problems of monetary and financial policies in Czechoslovak Republic during that period. With the beginning in 1919 when a reform of currency took place, Czechoslovak Republic was experiencing a specific development of monetary and financial policies. I'm trying to describe the development, as it is pictured in the journal with the focus on the problematical processes. Especially the currency reform in 1919, subsequent period of deflation, the opening of the Nation bank of Czechoslovakia and the development of state budget up to 1927, when the reform of budget and taxies took place.

Projekt bakalářské práce

Universita Karlova v Praze
Fakulta sociálních věd
Institut ekonomických studií

Autor: Kryštof Černý

Konzultant: Doc. Ing. Karel Půlpán, Csc.

Semestr ve kterém bude složena bakalářská zkouška:

LS 2003/2004

Předpokládaný název práce:

Analýza měsíčníku Obzor národohospodářský v letech 1919 – 1929

Cíl práce – obsah tématu:

Úkolem první části práce je souhrnný popis národohospodářských témat a problémů v kontextu politických a společenských procesů v prvním desetiletí nově vzniklé první republiky Československé, tak jak se zrcadlily na stránkách časopisu Obzor národohospodářský.

V druhé části práce se autor zaměří na komparaci jednotlivých projevů ekonomického myšlení významných národohospodářů, průmyslníků a politiků té doby, kteří se nejen svými příspěvky do časopisu, podíleli na vzniku ekonomicko-politických institucí nepostradatelných pro nově vzniklý mnohonárodnostní státní útvar.

Pro podrobnější analýzu teoretických snah a praktických výsledků si autor v závěrečné části práce vyčlení jedno z následujících témat: obroda a konstelace bankovní a peněžní soustavy (včetně vzniku cedulové banky), vývoj monetární politiky v průběhu desetiletí, fiskální politika.

Předpokládaná osnova práce:

Úvod

1. souhrnný přehled témat a problémů
2. Komparace projevů ekonomického myšlení
3. Podrobnější analýza zvolené problematiky

Závěr

Základní zvolená literatura:

Jednota ku povzbuzení průmyslu v Čechách: Obzor národohospodářský, ročník XXIV – XXXIV (1919 – 1929), Praha, nakladatelství J. Otto, spol. s r. o.

Vencovský František: Dějiny českého ekonomického myšlení do roku 1948, Brno, Masarykova univerzita 1997

Půlpán Karel: Nástin českých hospodářských dějin, Praha, Karolinum 1992

Bělina P., Pokorný J. a kol.: Dějiny Zemí Koruny České II. Praha, Paseka 1998

Holman R. a kol.: Dějiny ekonomického myšlení, Praha, C.H. Beck 1999

.....
podpis autora

.....
podpis konzultanta